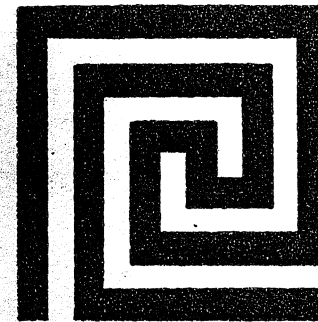

STUDIEGROEP VOOR KULTURBEVORDERING

8

MAATSCHAPPELIJK OPBOUWWERK
COMMUNITY DEVELOPMENT
COMMUNITY ORGANIZATION

Een literatuurstudie
onder leiding van
prof. dr. f. van mechelen

door a. pals-ghoos

MAATSCHAPPELIJK OPBOUWWERK
COMMUNITY DEVELOPMENT
COMMUNITY ORGANIZATION

Annie Desmet
IV / 70

8

**MAATSCHAPPELIJK OPBOUWWERK
COMMUNITY DEVELOPMENT
COMMUNITY ORGANIZATION**

**Een literatuurstudie
onder leiding van
prof. dr. f. van mechelen**

door a. pals-ghoos

WOORD VOORAF

In deze moderne samenleving is, door de kommunikatie enerzijds, door democratiserende tendenzen anderzijds, de participatie van de bevolking aan allerlei projecten sterk op de voorgrond getreden. De participatieidee is „in”. Steeds meer organisaties en regionale bestuursorganen willen de basis betrekken bij hun beleidsvoering.

Ook wordt in vele landen gestreefd naar een nivellering van de regionale welvaart. Deze aktie voor een gelijk welvaartsniveau in verschillende gebieden, geeft het ontstaan aan: stimuleringsgebieden, streken voor economische en sociale rekonversie, ontwikkelingsgebieden,

Dit zijn meteen de redenen voor het veelvuldig voorkomen van begrippen als: community development, community organization, maatschappelijk opbouwwerk.

Op te merken valt dat deze begrippen vooral ingang gevonden hebben in de Amerikaanse en de Nederlandse literatuur. Daarom werden deze studies als basislektuur genomen.

Er werd nagegaan wat voornoemde begrippen – volgens Amerikaanse en Nederlandse auteurs – inhouden, hoe verwarrend ze op mekaar inwerken en waar ze van toepassing kunnen zijn.

De bedoeling van dit werk is niet een handboek te zijn van: maatschappelijk opbouwwerk, community organization, community development. Het wil alleen de begrippen in kwestie kritisch ontleden en trachten het werkgebied van elk afzonderlijk af te bakenen, om zo de lezer in staat te stellen wat klaarder te zien bij het raadplegen van voornoemde literatuur.

*Alice PAÏS-GHOOS
november 1968*

DEEL I : ALGEMEEN KADER

Wanneer men het over Community development, Community organization of Maatschappelijk opbouwwerk heeft, dan is steeds de idee van een „overgang” aanwezig.

Meestal hebben deze begrippen betrekking op gebieden, die van een traditionele levenswijze omschakelen naar een meer moderne. Dit modern worden slaat dan in de 1e plaats op het introduceren van nieuwe technieken (mechanisatie in de landbouw, nieuwe teelten en methoden). Daarbij komt dan automatisch de „cultural lag” idee van Ogburn voor de geest.

In de meeste gevallen wijst een meer moderne levenswijze op een industrialeringsproces. Dit maakt dat we eveneens de overgang van een agrarisch naar een industrieel kultuurpatroon dienen te bestuderen.

Omdat we voortdurend begrippen hanteren in verband met „community achten we het ook noodzakelijk aan dit gemeenschapsbegrip een paragraaf te wijden.

HOOFDSTUK I : DE „CULTURAL LAG” THEORIE

Hypothese van de *kulturele* gaping, van de kulturele achterstand. Met het kulturele bedoelt men gewoonlijk datgene wat minder grijpbaar, minder meetbaar en uitdrukbaar is in een bepaalde beschaving. Het is datgene dat men gewoonlijk samenvat als het immateriële.

Lag: duidt op een vertraging, op een achterstand.

Zoals we eerder vermeld hebben, stelt sociale verandering steeds aanpassingsproblemen.

Het begrip „lag” is dus toepasbaar op zekere fouten van aanpassing gelijk in welk domein van het menselijk bestaan.

Het „cultural lag” begrip werd geïntroduceerd door W. F. Ogburn¹. De samenleving is in voortdurende evolutie. Toch evolueert niet alles in dezelfde mate. De materiële cultuur schijnt steeds een voorsprong te hebben op de niet materiële. Het centrale probleem is dat der aanpassing. Niet de individuele aanpassing is belangrijk, wel de kulturele en sociologische. Dit is een gevolg van het feit dat de kultuurdelen niet op mekaar zijn ingesteld. De cultuur bestaat volgens Ogburn uit 3 sectoren.

1. Materiële cultuur

Deze bestaat uit het technische produktiesysteem. (Cfr. Marx).

2. De niet-materiële cultuur

Het minder meet- of grijpbare gedeelte.

Daarin ziet Ogburn twee sectoren :

a. *Het zich aanpassend gedeelte* (adaptive part).

Het deel van de niet materiële cultuur dat zich aanpast aan de materiële cultuur uit noodzaak, omdat dit gedeelte juist het gebruik en de controle over het produktiesysteem regelt. Praktisch bekeken is dit de economische organisatie.

b. *Het zich niet aanpassend gedeelte (non adaptive part).*

Dat gedeelte uit de samenleving dat indirect verbonden is met de materiële cultuur. Als voorbeelden gelden hier: familie, godsdienst, opvoeding, wetenschap.

Deze kultuurindeling doet aan Marx denken. Het technische productiesysteem komt overeen met de materiële infrastructuur. Het zich niet aanpassend gedeelte zou de supra structuur kunnen zijn.

De betrekkingen tussen de verschillende sectoren noemt men de organisatie van een cultuur.

In een statische samenleving worden deze elementen in evenwicht geacht. Het proces van aanpassing onderstelt het herstel van een verbroken evenwicht. In feite liggen de meeste culturen op een continuüm gaande van perfecte aanpassing naar volledig gebrek aan aanpassing.

Ogburn zegt dat een cultuurpatroon in zijn geheel kon vergeleken worden met een horloge. De delen moeten zeer goed bij mekaar passen. De structuur moet aangepast zijn. Hij vindt echter dat in de meeste culturen weinig harmonie te bespeuren valt. Vele systemen veranderen te traag. Hun veranderingsritme is zeer ongelijk. Een samenleving verandert doordat nieuwe elementen geïntroduceerd worden.

Een culturele achterstand kan enkel ontstaan op voorwaarde dat er een interafhankelijkheid bestaat tussen de verschillende delen van een cultuur. Wanneer de interafhankelijkheid verzekerd is, dan is het cultural lag principe onafhankelijk van de aard van het systeem waar vernieuwing plaats vindt en van de aard van het systeem waar de culturele achterstand zich manifesteert. Volgens Ogburn precedeert de materiële cultuur dus de immateriële.

Delen dezelfde opvatting: Weber A., Toynbee A. J., Mc Iver R., Marx K., Sumner W. G., Keller A. G.

Sommigen houden er een andere mening op na en zeggen dat de niet materiële cultuur de materiële voorafgaat.

Bv. Tarde: „L'imitation marche du dedans de l'homme au de-

hors... Le désir d'imiter une certaine valeur doit précéder, et de fait, précède le plus souvent la diffusion manifeste de cette valeur”¹.

Ook Max Weber². Hij beweert dat de Calvinistische ideologie het ontstaan gegeven heeft aan het kapitalisme.

Ogburn verwerpt door zijn theorie elke spontane evolutie. Uitvinding en introductie van nieuwe elementen zijn de enige ware oorzaak van sociale verandering. Hij heeft er wel de nadruk op gelegd dat er misschien meer aandacht besteed wordt aan technische uitvindingen, dan wel aan ideeën.

Betekenis van de cultural lag theorie

1. Cultural lag is een analytisch begrip, dat de aandacht richt op de diverse delen van een cultuur en de verschillende dynamiek erin.
2. De vraag wordt gesteld naar het waarom van dit verschillend veranderingsritme.
3. De theorie van de culturele achterstand biedt wel een referentiekader om de cultuurnood te bestuderen.
4. Cultural lag is een politiek begrip dat de probleemgebieden in de cultuur aanduidt. Deze theorie kan dienen om aan te duiden in welke streken er een culturele actie dient gevoerd. bv. De nood aan een aangepaste culturele begeleiding van industrialiseringsverschijnselen.
De ganse theorie van Ogburn is geweven rond dat voorafgaan van de materiële cultuur, maar op geen enkele plaats bepaalt hij wat hij juist bedoelt met die drie cultuursektoren.

Hart¹ heeft gezegd dat de cultuur niet opgedeeld hoeft te worden in materiële en niet materiële cultuur.

Volgens hem is de totale cultuur een functioneel geheel van verschillende elementen. Iedere verandering in één van de delen kan een „cultural lag” veroorzaken. De verandering mag zich

1. Tarde G., *Les lois de l'imitation*, Parijs, blz. 225.

2. Weber M., *Wirtschaft und Gesellschaft*, Tübingen, 1956.

1. Hart H., *The hypothesis of cultural lag: a present day view in* Cuber J. F., *Technology and social change*, New York, 1957.

dan uit in gelijk welk deel van de cultuur. De andere delen vangen wel de weerslag op.

Waarop duidt eigenlijk die kulturele achterstand?

Ogburn schijnt enkel de immateriële cultuur te zien als cultuur in de echte zin van het woord. Nochtans is in sociologische zin de cultuur meer dan de hogere cultuurvormen. Tot de cultuur behoren de gewone levenswijzen, het ganse waarden- en normenstel van een samenleving. Het domein van de cultuur afbakenen is een onmogelijke taak, vermits alles erin kan begrepen zijn. Daarom kan men niet zo maar a priori zeggen dat het niet materiële steeds het materiële achterna hinkt.

Wat deze cultural lag theorie in feite suggereert is het onevenwicht dat er kan bestaan tussen de verschillende domeinen van de menselijke leefwereld. De verschillende delen van de cultuur vormen een geheel. Ze zijn dus ook onderling verbonden zodat een structuurwijziging in één domein gevolgen heeft voor de andere domeinen.

Nemen we als voorbeeld de levenswijze van verschillende beroepsgroepen. Wanneer iemand een ander beroep uitoefent, gaat zijn dagindeling anders zijn, de houding tegenover zijn werk, de gezinsrelatie, de wijze van vrijetijdsbesteding. Wanneer een ganse groep mensen een horizontale of verticale mobiliteit kent, dan stelt zich steeds toch wel een probleem van aanpassing.

De introductie van iets nieuws kan gehinderd of beperkt worden door gevestigde machten.

De beperking kan haar oorzaak vinden in :

- Bureaucratische elementen. De starheid van administratieve instellingen verzet zich tegen het nieuwe.
- Economische belangen die kunnen geraakt worden.
- Kulturele interessen die dreigen verloren te gaan.

HOOFDSTUK II : INDUSTRIALISERING

Ponsioen¹ meent dat er een onderscheid dient gemaakt tussen industrialisering in reeds ontwikkelde gebieden en de bewust doorgevoerde industrialisering.

Wat hij met dit onderscheid bedoelt stelt hij niet klaar. Wel krijgt men de indruk dat hij door ontwikkelde gebieden de reeds geïndustrialiseerde verstaat, terwijl de bewust doorgevoerde industrialisering zou duiden op industrieïmplanting in agrarische gebieden. Nieuwe industrieën in geïndustrialiseerde gewesten zouden enkel een hogere industrialisatiegraad veroorzaken. Industrieën in voorheen agrarische gebieden brengen een nieuw cultuurpatroon voort. Wanneer men over industrialisering spreekt, bedoelt men toch meestal het inbrengen van industrieën in gebieden die vroeger agrarisch waren of gebieden met achterstand inzake welvaart.

Industrialisering, zoals we het verder zullen gebruiken, duidt op :

- Verandering van het natuurlijk milieu in een bepaald gebied.
- Het opdringen van nieuwe levenswijzen.

Dit maakt dat we kunnen spreken van fysieke en mentale industrialisering. De stelling, dat er op het platteland een eigen, door de agrarische bevolkingsgroep gestempeld cultuurpatroon bestaat is ongetwijfeld juist, doch gaat aan feitelijke grond verliezen door de industrialisering. Dit maakt dat wij groeien naar een verstedelijking van het platteland. De wijze van leven en denken op het platteland zal zodoende ook meer gelijkenis gaan vertonen met de manier waarop de stedeling zich zijn leven voorstelt en zijn leven inricht. Het platteland zal niet meer het uitsluitende domein blijven van al diegenen die met het boerenbedrijf te maken hebben.

Industrialisering van het platteland en de toenemende mechanisering in de landbouw hebben een diepgaande structuurverandering in het platteland teweeggebracht.

1. Ponsioen J.A., *The analysis of social change reconsidered*, 's Gravenhage 1962, blz. 131.

Gezien de interafhankelijkheid van de verschillende domeinen in het sociale leven, brengt deze structuurverandering ook wijzigingen mee in andere sectoren van het bestaan.

Welke zijn de voornaamste gevolgen van de industrialisering voor het platteland?

Een belangrijk gevolg is de afvloeiing uit de landbouw. De nieuwe industrieën trekken arbeiders aan, die vroeger in de landbouw tewerkgesteld waren. Het onderscheid tussen stad en platteland gaat meer en meer vervagen. Stad en platteland groeien ruimtelijk en mentaal naar mekaar toe. Door de communicatie- en vervoermiddelen worden ze voortdurend met mekaar in contact gebracht. Het referentiekader van het platteland wordt wijder. De sociale structuren teweeggebracht door de industrialisering zijn ontworpen voor grote leefruimten. Een belangrijk kenmerk in die ruimte is de differentiatie in de sociale structuur. Eerst en vooral hebben we differentiëring in de economische activiteiten. Het gezin is niet meer de productie-eenheid. Er komt scheiding tussen woon- en werkplaats. Men kent het proces van arbeidsverdeling en specialisatie. Wat sociologisch zeer interessant is, is de differentiatie in het waardensysteem. Dit is zeer belangrijk, vermits het aan de oorsprong ligt van alle kenmerken die de overgang van een agrarische naar een industriële leefwereld vergezellen. De waarden vormen de basis van het cultuurpatroon.

Waar vroeger het dorp in zijn geheel een systeem vormde, waar men een controle kende van allen over allen op basis van religieuze waarden, krijgt men nu verschillende systemen. De invloed van het dorp als geheel wordt nu verdeeld over verschillende andere systemen. Waar de integratie verwezenlijkt werd op basis van de ganse persoon, wordt die nu bekomen op basis van de functionaliteit in het systeem. Verenigde men vroeger mensen, dan groepeerde men nu roldragers op basis van bepaalde belangen. Het is dus een kategoriale integratie.

Waar vroeger de sociale controle zeer sterk was en afhankelijk van de dorpsamenleving, wordt die nu lossier op het dorpsniveau. Zij wordt wel opgevangen door de verschillende kate-

goriale groepen. Dit maakt dat het dorpsverband veel lossier wordt.

Ponsioen¹ meent dat vele dorpen aarzelen tussen industrialisering en het behoud van hun traditionele kultuur. Zij aanzien sociale verandering eerder als een ongewenst gevolg van de zo begeerde industrialisering dan als een voorwaarde tot vooruitgang.

Men spreekt veel over de leefbaarheid van het platteland. Hiermee wil men dan aanduiden dat de plattelandsbevolking niet mag achteruitgesteld worden ten opzichte van de stedelingen. Daarom zal er veel van de stedelijke levenswijze overgenomen worden, zonder echter volledig de stad te imiteren. De volledige territoriale integratie van een dorp is voorbijgestreefd. Dit ideaal toch willen verwezenlijken heeft weinig zin en biedt weinig kans op slagen. Door dit te realiseren zou men een oud cultuurpatroon in stand houden.

Deze regionale eenheid is alleen nodig voor bepaalde sociale relaties, die een kleine aktieradius hebben: b.v. kerk, school, zaal, verenigingen.

Deze levensterreinen komen alleen in aanmerking voor kategoriale integratie die niet aan een kleine ruimte gebonden hoeft te zijn. Niet het ruimtelijke bijeenwonen schept integratie, maar de activiteiten van de bewoners. Nu is het zo dat een gering deel van de activiteiten nog op het platteland gebeurt. Daarom wordt het integratiekader doorbroken.

Constandse² zegt: „Er moet niet gestreefd worden naar de bouw van één kader, waarin alle activiteiten zich voltrekken, omdat dit niet overeenstemt met de *verschillen in elasticiteit* in de sociale relaties”.

In dit kader heeft hij de gevolgen van sociale verandering voor het platteland nagegaan.

1. Vanuit het nieuwe dorpsbeeld.

Een heterogene wereld wordt meer homogeen.

Verschiedende cultuurpatronen ontmoeten mekaar.

1. Ponsioen J. A., *The analysis of social change reconsidered*, 's Gravenhage, 1962.
2. Constandse A. K., *Van zee tot land*, Zwolle 1960, blz. 48.

HOOFDSTUK 3 : DE GEMEENSCHAPSIDEE

Vele sociologische auteurs hebben reeds getracht elementen te vinden waarop regionale samenlevingen gebouwd zijn. Hillery heeft de verschillende gebruikte criteria opgespoord en samengevat.

Definities van Community¹

Verschillende ideeën of elementen in de definities vermeld

Auteurs

A. Sociale interactie

1. Geografisch gebied

a. op zichzelf bestaand

Wilson, Hobhouse, Wheeler, Ginsberg, Sonderson, Zimmerman, Fairchild, Davis, Landis, Hawley

b. Gemeenschapsleven

Mac Iver, Page, Morse, Park, Burgess Kinneman, Snedden, Mc Clenahan, Zorbaugh, Wirth, Bernard

Verwantschap

Tönnies, Heberle

c. Bewustzijn

Jackson, Gilette, Brunner, Lindeman, Cook, Nelson, Anderson, Hill

d. Bezit van gemeenschappelijke normen, waarden, doeleinden

Ward, Hieronymus, North, Dunn, Pirenne, Lundquist, Carver, Wood, Moore, Burr, Steiner, North, Osburn, Neumeyer, Gettys, Ginsberg, Panunzio, Hoffsommer, Pryor, Homans, Hiller, Bennett, Tunin, Hillman

e. Verzameling van instituties	Park, Ogburn, Nimkoff
f. Gelokaliseerde groep	Galpin, Burgess, Rich, Sanders, Ensminger, Warner
g. Individualiteit	Howe, Mc Kenzie
2. Tegenwoordigheid van een andere karakteristiek dan het gebied
a. op zichzelf bestaand	Butterfield
b. Gemeenschapsleven	Small, Suns, Park
c. Bewustzijn	Cooley, Cole, Diffendorfer, Allport, Hayes
d. Bezit van gemeenschappelijke waarden, normen, doeleinden	Russell, Pettit, Panunzio, Morgan, Ogden
3. Sociaal systeem
- Hill, Whiting
4. Individualiteit
- Hart, Liao, Bens
5. Totaliteit van houdingen
- Fairchild
6. Proces
- Follett, Corse

B. Ekologische samenhang

Hiermede wordt de structuur van de samenleving bedoeld, de wijze van inrichting.

Drie betekenissen komen voortdurend terug in de analyse en zijn ook essentieel.

1. De geografische eenheid.
2. De solidariteitsgedachte.
3. De socio-geografische structuur.

Enkele definities dienen echter nauwkeuriger ontleed te worden. *Mc Clenahan*¹ heeft verschillende criteria opgezocht om gemeenschappen te identificeren.

1. Hillery G. A., *Definitions of Community: areas of agreement*, in *Rural Sociology*, 1955, 2, blz. 114.

1. Zie deze definities in: Hulshof H. A., *Kernpunten ener literatuuranalyse betreffende de Amerikaanse Community organization*, 's Gravenhage, 1961.

1. De gemeenschap is een sociale eenheid in een lokale samenleving.
2. Ekologische eenheid.
3. Wettelijke, administratieve en politieke eenheid.
4. Synoniem van „society” samenleving. Hierbij duidt men op een groot (nationaal) verband.
5. Een ideaal of een mentale eenheid.
6. Gemeenschap als een proces.

*Ogburn W.F. en Nimkoff M.F.*¹

De gemeenschap is de totale organisatie van het sociale leven van een begreemd gebied.

*Lloyd Allen Cook*¹

Een community (gemeenschap) is een aantal mensen, welke in een ononderbroken gebied leven, een eenheid vormen door ervaringen in het verleden, die een aantal fundamentele dienstverlenende instellingen bezitten, zich bewust zijn van hun eenheid, en in staat zijn om in een gezamenlijke krachtinspanning een ernstige levenskrisis het hoofd te bieden.

*Hillman K., Ross M., Dunham A.*¹

Het gelegen zijn in een begreemd gebied.

*Hillman K., Ross M.*¹

De basis van een gemeenschap zijn de gemeenschappelijke belangen.

*Dunham A.*¹

Gemeenschappelijke gewoonten en taalgebruik.

*Kuypers P.*²

Hij komt op tegen de vertaling van community door „gemeenschap”.

1. Zie deze definitie in: Hulshof H. A., *Kernpunten ener literatuuranalyse betreffende de Amerikaanse Community Organization*, 's Gravenhage, 1961.
2. Kuypers P., *Maatschappelijk opbouwwerk*, Voordracht 11 tijdens heterosiskursus 1960-1961.

Gemeenschap is een gebonden term en heeft in Amerikaanse zin meerdere betekenissen.

Community duidt op een territoriale en een functionele samenleving. Hij stelt zich de vraag of ijveren voor een territoriale gemeenschap geen illusie is. Het territorium wordt doorkruist door allerlei andere bindingen, die niet geografisch gebonden zijn.

Het grondgebied heeft nog niet alle betekenis verloren. Het feit van het bij elkaar wonen in een bepaald gebied is relevant.

Hoe functioneel onze samenleving ook wordt, altijd zal er ergens een binding aan het territoriale milieu blijven.

Het blijft gemotiveerd het territorium als een mogelijkheid voor een menselijke samenleving te beschouwen, op voorwaarde echter dat men die mogelijkheid niet kleurt met een bepaalde ideologie maar haar benadert vanuit een zakelijk en aan de werkelijkheid aangepast standpunt.

Het territoriale samenleven heeft voor de mens en het groepsleven een bepaalde betekenis als tegenwicht voor de meer functionele bindingen.

*Mac Iver R.M.*³

Heeft de meest klassieke definitie van „community” gegeven. „Wherever any group, small or large, live together in such a way that they share, not this or that particular interest, but the basic conditions of a common life, we call that group a community”.

In de lokale gemeenschap ziet hij twee soorten indicatoren. In de eerste plaats zijn er een ganse serie gemeenschappelijke instellingen. Ten tweede wordt dit gebied gekenmerkt door interactie van deze aard: vriendschap, buurtrelaties, participaties in informele organisaties, intensief gebruik van lokale faciliteiten.

Volgende definitie gaan allen in de richting van de voorgaande orthodox sociologische opvatting.

3. Mac Iver R. M., *Society: a textbook of sociology*, New York, 1937, blz. 8-9.

*Hieronymus R.A.*¹

Gemeenschap is een groep mensen, die in een aaneengesloten grondgebied met elkaar leven en er toe gebracht worden samen te handelen in de belangrijke levensaangelegenheden.

*Steiner J.F.*²

Een gemeenschap kan gezien worden als een groep mensen uit een min of meer aaneengesloten gebied, zodanig gelegen ten opzichte van andere gebieden, dat een vorm van sociale organisatie moet ontstaan opdat welvaart en bescherming zouden verwezenlijkt zijn.

*Davis K.*³

De gemeenschap is de kleinste territoriale groep, die alle aspecten van het menselijk leven kan omvatten.

Zij is een lokale groep, groot genoeg om de voornaamste instellingen en belangen, die een gemeenschap vormen, te bevatten.

Zij is de kleinste lokale groep, die een volledige samenleving kan uitmaken.

De moderne gemeenschap kan niet begrepen worden in eigen termen.

Elk element kan meer verbonden zijn met gelijkaardige segmenten uit andere gemeenschappen, dan met elementen uit dezelfde gemeenschap.

*Hawley A.H.*⁴

Met gemeenschap wordt het lokale samenleven bedoeld. De bevolking is verbonden en geïntegreerd op basis van essentiële vereisten.

Participatie aan het dagelijks ritme van het gemeenschapsleven is de faktor die eenheid geeft.

1. Hieronymus R. E., *Introduction to the science of sociology*, Chicago 1921, blz. 161.
2. Steiner J. F., *Balancing country life*, New York, 1917, blz. 60.
3. Davis K., *Human Society*, New York, 1949, blz. 312, 315.
4. Hawley A. H., *Human Ecology: A theory of community structure*, New York, 1950, blz. 257-258.

Elliott M.A.

Merrill F.E.

De gemeenschap heeft twee met mekaar verbonden aspecten: een geografisch en een psychologisch. Geografisch is het een groep van mensen met hun sociale instituties. Psychologisch beschouwen we de gemeenschap als een dynamische en levende entiteit.

Beide elementen zijn belangrijk. De gemeenschap is dus een komplekse sociale eenheid, die fysisch gelokaliseerd is en een psychische konsensus bezit.

Bij een paar sociologen wordt de gemeenschap enkel aanzien als een geografisch begrip.

Park R.E.

*Burgess E.W.*¹

Gemeenschap is een term toegepast op sociale grenzen, beschouwd vanuit de geografische spreiding van individuen en instituties.

Elke gemeenschap is een samenleving, maar niet elke samenleving is een gemeenschap.

Anderen zien de gemeenschap vooral als een sociaal homogeen gebied, gekarakteriseerd door groepsinteraktie. Het gemeenschapsbegrip wordt hier gezien in termen van: konsensus, identifikatie, gedeelde belangen, waarden, inspanningen. De gemeenschap wordt dus bepaald op basis van sociale karakteristieken.

*Stroup H.H.*²

Een gemeenschap bestaat uit een tamelijk groot aantal personen, verbonden door een besef van samenhorigheid, afhankelijk van eenzelfde territorium. Ze bezit beperkte politieke autonomie en zoekt behoeftenbevrediging in een komplekse en veranderende sociale structuur.

1. Park R. E., Burgess E. W., *Introduction to the science of sociology*, Chicago 1921, blz. 161.
2. Stroup H. H., *Community welfare organization*, New York, 1952, blz. 9.

*Morgan A.E.*¹

Een gemeenschap is een associatie van individuen en families, die in harmonie handelen om hun gemeenschappelijke noden te bevredigen.

*Poston R.W.*²

De term gemeenschap bevat hier een buurt, waarin gemeenschappelijke banden en functies zijn, waar er een grote variëteit van belangen en diensten bestaan, waar de mensen mekaar als individuen benaderen en controleren.

*Green H.D.*³

De dynamiek van een gemeenschap wordt gevonden in het groespleven.

De gemeenschap wordt gezien als een netwerk van onderling verbonden en van mekaar afhankelijke groepen.

*Hallenbeck W.C., Brunner E.*⁴

Een gemeenschap bestaat uit mensen, uit een identificeerbaar gebied, die zich verenigen en met mekaar interakteren. Door die interactie worden ze zich van hun lokale eenheid bewust. Ze zoeken middelen om gezamenlijk te handelen en bepalen zelf hun aanpassing aan de natuurlijke cultuur.

De dynamiek van het gemeenschapsleven drukt zich uit in termen van erkende belangen en noden en in de ontworpen uitrusting om aan deze noden tegemoet te komen.

*Dunham A.*⁵

Een gemeenschap is een groep van menselijke wezens, gelokaliseerd in een geografisch aaneengesloten gebied. Deze groep

1. Morgan A. E., *The small community - Foundation of democratic life*, New York, 1942, blz. 20.
2. Poston R. W., *Democracy is you: A guide to citizen action*, New York, 1953, blz. 15-16.
3. Green H. D., *Social work practice in community organization*, New York, 1954, blz. 28.
4. Brunner E., Hallenbeck W. E., *American society: urban and rural patterns*, New York, 1955.
5. Dunham A., *Community welfare organization*, New York, 1958, blz. 15.

vertoont betekenisvolle kenmerken van gemeenschappelijk leven ; zoals : gewoonten, tradities, denkbeelden, dialect.

*Riemer S.*¹

Vindt de regionale sociale contacten nuttig voor een dorp, niet voor de stad. Hier overheersen de functionele relaties.

*Arensberg C.M.*²

Ziet de studie van de gemeenschap als de studie van de onderlinge afhankelijkheid van de samenstellende domeinen.

*Nelson L., Ramsey C.E., Verner C.*³

Zij bepalen de gemeenschap als een algemeen sociaal fenomeen dat bestaat uit verschillende interdependente deelfenomenen.

De grenzen van een gemeenschap zijn niet nauwkeurig afgebakend, omdat ze verschillend zijn voor elke sociaal-kulturele organisatie. Om na te gaan tot welke gemeenschap iemand in feite behoort, is het voldoende uit te maken welke invloed hij ondergaat.

Een individu behoort tot verschillende groepen. Het ene ogenblik handelt hij als lid van één gemeenschap, dan weer als lid van een andere. De gemeenschap is een eenheid handelend door de interafhankelijke elementen.

Community als een structuur zien wij enkel als de interafhankelijkheid van verschillende kleinere structuren.

Gemeenschapsgedrag, problemen, besluitvorming en de gevolgen hiervan zijn beïnvloed door drie soorten factoren : de kenmerken van de gemeenschap zelf, kenmerken van de samenstellende elementen en de kenmerken van de grotere samenleving in haar geheel.

1. Riemer S., *Villagers in metropolis*, in *Britisch Journal of Sociology*, 1951, nr. 1, blz. 31-43.
2. Arensberg C. M., *The Community-study method*, in *American Journal of Sociology*, 1954, sept. blz. 110.
3. Nelson L., Ramsey C. E., Verner C., *Community structure and change*, New York, 1960, blz. 23.

Besluit

Het kenmerk van een gemeenschap is dat men er helemaal kan in leven. Dit kan niet in een bedrijf of de Kerk; wel in stamverband of in een stad. Het basiscriterium van een gemeenschap is dat men er alle sociale relaties in terugvindt. Dit wil in het geheel niet zeggen dat een gemeenschap volledig op zichzelf moet kunnen bestaan.

De basiskenmerken van een gemeenschap zijn :

1. Het gelokaliseerd zijn van die samenleving.
2. De aanwezigheid van een gemeenschapsgevoel.

De verschillende gemeenschapstypen ontstaan niet door het al dan niet aanwezig zijn van één der basiskenmerken, maar door een variatie in de nevenkenmerken, zoals :

1. Bevolkingsdichtheid.
2. Koncentratie en specialisatie.
3. Kommunikatiemiddelen.
4. De relatie van de gemeenschap tot het hinterland.

Op basis van deze indicatoren krijgt men verschillende soorten van lokale samenlevingen.

Het gemeenschapsgevoel kan nog verder geanalyseerd worden. Het kan hoofdzakelijk gericht zijn op de anderen of kan overheerst worden door individuele motivaties, door zelfinteresse.

De gemeenschapszin combineert verschillende elementen, die dikwijls verward worden.

1. Wij-gevoel.
Is essentieel het gevoelen tot een gemeenschap te behoren. Het wij-gevoel komt voor in alle groepen waar er gemeenschappelijke interesse aanwezig is. Waar die gemeenschappelijke interesse het territorium is, is dat gemeenschapsgevoel wel het grootst. (Misschien omdat hier de primaire behoeften bevredigd worden).
2. Rol-gevoel.
Het besef dat elk lid van de samenleving andere taken heeft.
3. Afhankelijkheidsgevoel.
Het afgestemd zijn op de anderen voor allerlei behoeften.

Op basis waarvan besluit men tot een gemeenschapsgevoelen ?
Hiervoor zijn er enkele indicaties :

1. Gemeenschapsgewoonten.
Hieronder vallen de gedragswijzen die typisch zijn voor een lokaliteit, zoals : dialect, zinswendingen, idiomata's, uitspraakgewoonten, speciale woorden en woordgebruik.
2. Interesse voor het lokale leven.
Uitingen hiervan zijn : de lokale pers, het geloof in de uitmuntendheid van lokale produkten, fierheid over lokaal prestige ten opzichte van de buitenwereld...

Het veranderend karakter van het gemeenschapsgevoelen in de moderne wereld.

Het grote kenmerk van het huidige gemeenschapsleven is het naast mekaar bestaan van vele en uiteenlopende gemeenschappen. Niemand behoort tot één enkele gemeenschap, maar tot meerdere groepen.

De gehechtheid aan de gemeenschap verandert van de ene tot de andere gemeenschap. De invloed van de multigroepgemeenschap wordt steeds duidelijker. Gespecialiseerde en belangengroepen krijgen meer invloed.

De afnemende afhankelijkheid van de lokale gemeenschap verandert :

- het fysisch uitzicht van het dorp.
- de aard van het gemeenschapsgevoel.

Algemene principes bij het bepalen van een gemeenschap.

Aanvankelijk leert men de mensen te verlangen naar de realisering van gemeenschappelijke doeleinden.

Vervolgens moeten de meeste van deze doeleinden nagestreefd worden binnen een goed bereikbare plaats (territoriale gemeenschap).

Tenslotte ontwerpt men sociale structuren om problemen in de lokale gemeenschap op te lossen.

<

§ 1. Literatuuroverzicht

Community hebben we bepaald als een territoriaal gebonden gemeenschap.

Development betekent ontwikkeling.

De samenvoeging is dan : gemeenschapsontwikkeling.

Welke verschillende betekenissen werden door diverse auteurs aan community development gegeven ?

Community development is een internationale term en wordt als dusdanig gebruikt door internationale hulpverleningscentra, om de ontwikkelingshulp aan te duiden. De definities van community development ontwikkelden zich vooral tijdens kongressen van de Verenigde Naties over ontwikkelingssamenwerking.

Te New York in 1955 : Sociale vooruitgang door gemeenschapsontwikkeling. Gemeenschapsontwikkeling is een proces opgezet om de voorwaarden voor economische en sociale vooruitgang te scheppen. De vooruitgang is bedoeld voor een bepaalde samenleving. Dit alles geschiedt door de actieve deelname van de betrokken bevolking met de nadruk op het initiatief van de bevolking.

Gemeenschapsintegratie houdt in : de integratie van twee soorten krachten, die de menselijke welvaart trachten te verhogen.

1. De gelegenheid en capaciteit tot samenwerking ; de bekwaamheid om nieuwe levenswijzen te aanvaarden en te assimileren.
2. Werktuigen en technieken, nodig in elk sociaal en economisch veld, en ter beschikking gesteld door de overheid.

De kern van het begrip „gemeenschapsontwikkeling” is hier : Hulp van buiten gekombineerd met georganiseerde lokale zelfwerkzaamheid, waarbij plaatselijk initiatief en leiderschap gebruikt worden om verandering te bereiken.

verlening aan arme gebieden in Azië en voor technische en economische hulp in agrarische gebieden.

Daarna ontstaat de behoefte aan verbreding van de economische ontwikkeling.

2. Gemeenschapsorganisatie (Community organization).

Dit onderstelt het programmatisch handelen en de inschakeling van de bevolking. Gemeenschapsontwikkeling is hier het gelijktijdig aanpakken van de technische ontwikkeling en de medewerking van de bevolking.

3. Een derde faze in het begrip is de *integratie* aanpak van een ontwikkelingsprogramma. Waar in 2 meer gesproken werd over het „iets” doen, een verbetering aanbrengen, ligt hier meer ne nadruk op het mekaar verweven zijn van de samenlevingsstructuren. Een verandering op technisch gebied onderstelt aanpassingen in andere domeinen.

4. Het belangrijkste echter is de gemeenschapsontwikkeling als **aktie**. Ze wordt een bestendig handelen in uiteenlopende situaties en voor de oplossing van zeer verschillende problemen. In stedelijke en meer ontwikkelde gebieden spreekt men veel meer van gemeenschapsorganisatie. Dit houdt dan in: coördinatie en beter benutten van de bestaande diensten, medewerking vanwege de bevolking met de overheid. Gemeenschapsontwikkeling is toepasselijk zowel op funktionele als territoriale groepen.

De Verenigde Naties hebben dit soort ontwikkeling toegepast in ontwikkelingsgebieden.

– Gemeenschapsontwikkeling is niet: ofwel sociale, ofwel economische planning. Ze is een toepassing van beide. Er zijn drie types van ontwikkelingsprogramma's; de uitvoering van een bepaald projekt, de aanpassing aan nieuwe of bestaande instellingen of de integratie van de globale samenleving.

De verbetering van de levensstandaard kan niet gebeuren door de regering alleen, noch door het volk alleen, wel door beiden samen.

Het ontwikkelingsplan moet de verzekering geven tegemoet te komen aan de gevoelde behoeften. Wanneer de mensen hun noden beantwoord zien, verlenen zij gewillig hun medewerking.

Het gevaar van integrale aanpak is het uit het oog verliezen van de menselijke kontakten.

Wat belangrijk is, is niet de vlugge realisatie van een projekt, maar de verandering op lange termijn, die plaats vindt in de sociale houdingen van de bevolking.

Men mag niets ondernemen wat de mensen zelf ook aankunnen.

Elke economische verandering brengt sociale verandering teweeg. Deze is al dan niet voorzien.

Sociale planning is in haar doelstellingen en methoden nauw verbonden met waardeoordelen en evaluaties.

Gemeenschapsontwikkeling is een geheel van verschillende diensten. De bevolking moet opgevoed worden om van bestaande diensten gebruik te maken, zodat ze zich in de toekomst aan vele situaties zelf kunnen aanpassen.

Naast de geschriften van de Verenigde Naties vinden we er nog andere over gemeenschapsontwikkeling.

*Ponsioen J.A.*¹

Hij beweert dat men in de definities van de Verenigde Naties veel tegenstrijdige elementen terugvindt. Zo bestaat er geen waarborg dat het initiatief van het volk kan geïntegreerd worden in de geplande nationale vooruitgang. Lokale gemeenschappen wantrouwen meestal de centrale regering. Soms aanvaarden de autoriteiten zelf niet de tussenkomst van de bevolking.

Er zijn twee richtingen in het toepassen van gemeenschapsontwikkeling. Sommigen menen dat gemeenschapsontwikkeling met de hulp van de bevolking veel te traag gaat. Daarom stellen ze het paternalistische type van hulp voor, zolang het betrokken volk nog niet zelfstandig genoeg is.

1. Ponsioen J. A., *General theory of social policy*, in Ponsioen J. A., De Schlippe P., Karve D. G., Pusic E., *Social Welfare policy*, 's Gravenhage, 1962.

Kritiek van Ponsioen hierop. Gemeenschapsontwikkeling moet voor een lange tijd gepland worden, met opofferingen voor het heden. Over 't algemeen wordt het proces voor een te korte periode geraamd. Anderen leggen meer de nadruk op het menselijke. Zij zeggen dat men mensen niet kan behandelen als materiaal. De regering kan niets zonder de medewerking van het volk. Meestal moet de menselijke levenswijze veranderd worden en dat kunnen zij alleen.

Ponsioen meent dat een middenweg tussen de twee opvattingen moet gezocht worden. Gemeenschapsontwikkeling is een methode en een proces, dat : menselijke, financiële en fysische middelen oproept met het doel de basisbehoeften van de ganse bevolking te garanderen met de hulp van de administratie en de mensen zelf.

Hij ziet de volgende fazen in het proces.

- Keuze van de samenleving.
Een gemeenschap met homogene traditionele normen is het best geschikt, omdat men daar de introductie van een nieuwe norm kan experimenteren. Ook menselijke en fysische hulpbronnen dienen aanwezig te zijn.
- Diegene die het proces leidt, moet geïntroduceerd worden. Hij moet op de hoogte zijn van de verschillende terreinen waarop ontwikkeling gewenst is.
- Hij moet de medewerking van de groep bekomen en de mensen moeten begrijpen wat hij er komt doen.
- Er moeten centra van sociale voorzorg gekreëerd worden, alsook functionele organisaties, zodat de integratie in het nationale leven kan bewerkstelligd worden.

*De Schlippe P.*¹

Tracht een verklaring te vinden voor het feit dat de theorieën over gemeenschapsontwikkeling nog zo vaag zijn. Gemeenschapsontwikkeling is niet ontstaan uit theoretische overwegingen, maar uit de praktijk.

1. De Schlippe P., *Theory of community development*, in Ponsioen J. A., De Schlippe P., Karve D. G., Pusic E., *Social Welfare policy*, 's Granvenhage 1962.

De kern van het begrip is : hulp van buiten is meer efficiënt als ze gesteund wordt door de plaatselijke bevolking (dualiteit van initiatief).

Gemeenschapsontwikkeling duidt op een geïntegreerde benadering en een rationele planning van : fysische, technische, economische, sociale en opvoedkundige gegevens binnen een administratief kader. Ze wordt geïntegreerd in de nationale planning en is de ideale middenweg tussen strikte planning en liberale vrijheid.

*Dunham A.*²

Gemeenschapsontwikkeling kan beschreven worden als georganiseerde inspanningen om de levensvoorwaarden in een gebied te verbeteren en de capaciteit tot zelfregering en gemeenschapsintegratie te bevorderen.

De technische hulp (het materiële) komt van derden. De organisatie en de werkzaamheid zijn het aandeel van de bevolking. Dunham ziet de gemeenschapsontwikkeling meestal in de ontwikkelingslanden. Zoals het begrip gebruikt wordt in de Verenigde Staten is het synoniem van verbeteringen aangebracht aan de gemeenschap. In agrarische gebieden van ontwikkelingslanden of achtergebleven landen wordt die verbetering vooral nagestreefd langs de actieve inzet van de bevolking en de coöperatie. Dit alles gebeurt met de hulp van de overheid of een particuliere organisatie.

Community development houdt dan in :

- Een gepland programma met de nadruk op de totale noden van de dorpsgemeenschap.
- Technische bijstand.
- Integratie van de speciale diensten voor die bepaalde gemeenschap.
- Nadruk op zelfhulp en participatie van de inwoners.
- De vooropstelling van de eenheid in de territoriale samenleving.
- Het belang van een teambenadering.
- De noodzaak een aktiemens te vinden om op lokaal niveau te werken.

2. Dunham A., *Community welfare organization, Principles and practice*, New York, 1958.

Du Sautoy P.¹

Gemeenschapsontwikkeling is maar een deel van het ganse proces van de ontwikkeling van een gebied. Het is dit gedeelte dat kan onderscheiden worden door de volgende indicatoren: aandacht besteed aan de behoeften van de bevolking, aan de sociale en traditionele aspecten van de ganse samenleving. Gewoonlijk richt ze zich tot volgende domeinen: strijd tegen analfabetisme, het geven van een sociale opvoeding, groepswerk bij jeugd en vrouwen, integratieprojecten.

Mezirow J.D.²

Gemeenschapsontwikkeling is elke actie ondernomen door gelijk welke instantie, die wil zorgen voor de vooruitgang van een bepaalde gemeenschap.

Miniclier L.³

Gemeenschapsontwikkeling is sociale actie, waarin de mensen in een gemeenschap zich verenigen om gemeenschappelijke noden te definiëren en op te lossen, vooral door bronnen in de samenleving zelf aanwezig, eventueel aangevuld met hulp van derden.

*Report of the Ashridge Conference on social development, 1954*⁴

Gemeenschapsontwikkeling is een beweging, die betere levensvoorwaarden wil voor een samenleving, met de actieve deelname en, indien mogelijk, op initiatief van de betrokken bevolking. Indien dit initiatief niet spontaan komt, dan gebruikt men van buitenaf komende hulp.

Badeau J.⁵

Gemeenschapsontwikkeling is een programma waardoor een dorpsbevolking in staat gesteld wordt gebruik te maken van de bestaande diensten.

1. Du Sautoy P., *Community development*, in Ghana, London, 1958.
2. Mezirow J. D., *Community Development in International review of Community development*, 1960, nr. 5.
3. Miniclier L., *Community Development defined*, in *The Community development review of I. C. A., (international co-operation administration)*, 1956, nr. 3.
4. Ashridge Conference, *Report of the Ashridge Conference on social development*, 1954.
5. Badeau J., *Community development and national change, tijdens konferentie van de Near East Foundation*, 1958, 1 maart.

Fairchild H.P.³

Gemeenschapsontwikkeling is de bevordering van de allereerste levensbehoeften van de gemeenschap, daarbij inbegrepen de bevrediging van enkele niet materiële noden.

Nelson L., Ramsey C.E., Verner C.⁴

Gemeenschapsontwikkeling bestaat uit een reeks betekenisvolle technieken, die onderzoeksresultaten gebruiken om bepaalde problemen op te lossen. Deze ontwikkeling is een actieproces en moet alle relaties in de samenleving beheersen.

Te dikwijls wordt gemeenschapsontwikkeling gebruikt als deksnaam voor manipulatie van de betrokken bevolking. Dit is het meest gevaarlijke wat gemeenschapsontwikkeling kan overkomen. Diegenen die het proces leiden moeten er zich voor hoeden vanuit democratische groepsactie in groepsmanipulatie terecht te komen. Men moet nagaan wiens doeleinden men tracht te bereiken. Zijn het wel die van de bevolking?

Door deelname aan de beslissingen betreffende de toekomstige evolutie van de gemeenschap, wordt de bevolking opgeleid tot verantwoorde burgerzin. De nadruk ligt op de opvoeding van de bevolking, niet op de verandering zelf.

Gemeenschapsontwikkeling heeft een andere betekenis voor de participanten dan voor de professionele leiders.

Voor de participanten betekent het de mogelijkheid toegang te krijgen tot de gemeenschapsproblemen, ze te identificeren, kennis op te doen omtrent de mogelijkheid tot oplossing om uiteindelijk een actieplan te ontwerpen en te volgen.

Voor de leiders betekent dit de participanten helpen controle te winnen over dit proces.

Wat houdt zo'n proces in?

Systematische discussie van gemeenschappelijk gevoelde noden door de leden van de samenleving.

3. Fairchild H. P., *Dictionary of sociology*, New York, 1944.
4. Nelson L., Ramsey C. E., Verner C., *Community structure and change*, New York, 1960.

systematische planning om de eerste hulp uit te voeren bij problemen gevoeld door de gemeenschap.

Mobiliseren van de economische en sociale vermogens van de gemeenschap.

Aspiraties scheppen om in de toekomst nog verbeteringen te doen.

De drie auteurs definiëren het onderscheid tussen gemeenschapsontwikkeling en gemeenschapsorganisatie op de volgende wijze.

Bij gemeenschapsontwikkeling ligt de nadruk op het opvoeden van de bevolking; dus op de middelen. Dit verwijst naar een aktie.

Bij gemeenschapsorganisatie is het einddoel of de realisatie van een projekt belangrijk. De nadruk ligt op het aanbrengen van verbeteringen, het kreëren van een betere toestand.

Zij zien wel in dat deze indeling aan precisie te wensen overlaat. Daarom komen zij overeen onder gemeenschapsontwikkeling zowel de doel- als middelen gerichte activiteiten ten bate van de samenleving, te verstaan. Hun definitie van een gemeenschapsorganisatie vervalt dus.

Taylor C.C.¹

Onder gemeenschapsontwikkeling verstaat men alle methoden waarbij mensen van een lokale samenleving ertoe gebracht worden te helpen aan de verbetering van hun levensvoorwaarden.

75 % van de mensen in ontwikkelingsgebieden zijn beroofd van de primaire levensgoederen. Dit verhelpen, met daarbij de verbetering van de kommunikatie met ontwikkelde landen is gemeenschapsontwikkeling.

Boer J.²

Uitgangspunt bij gemeenschapsontwikkeling is veelal economische achterstand. Deze blijkt echter zo zeer samen te hangen

1. Taylor C. C., *Community development programs and methods*, in Harper E. B., Dunham A., *Community organization in action*, New York, 1959.
2. Boer J., *Maatschappelijk opbouwwerk*, Arnhem, 1960, 250 blz.

met: sociale-, kulturele-, en sociaal hygiënische factoren, dat een integrale aanpak noodzakelijk blijkt. Het doel van het proces is verandering, verbetering van de situatie en inhalen van de achterstand op zoveel mogelijk terreinen. Het middel is hulp van buiten, internationaal of nationaal, gekombineerd met zelfwerkzaamheid van de bevolking. De hulp kan velerlei vormen aannemen: financiële hulp, voorlichting door deskundigen, uitvoering van bepaalde programma's, bestrijding van ziekten.

Sanders J.T.¹

Men kan Community development benaderen langs vier wegen.

1. Als een *proces*; welke zijn de gevolgen van gemeenschapsontwikkeling voor de mens? Hoe wordt hij sociaal en psychologisch beïnvloed?
2. Als een *methode*. De nadruk ligt hier op het doel dat men wil bereiken. Dit kan specifiek, maar ook zeer algemeen zijn.
3. Als een *programma*. De gemeenschapsontwikkeling bestaat hier uit een lijst van activiteiten.
4. Als een *beweging*. Nadrukkelijk wordt hier gesteld dat het gaat om een bevordering; een opvoeden tot het nastreven van welvaart en welzijn.

Zonder een bepaalde sociale filosofie aan de basis, vindt Sanders het moeilijk te bepalen welke de sociale problemen zijn en welke de effectieve oplossingen.

Cuber en Harper² hebben volgende indeling gemaakt van de sociale problemen.

1. Er zijn toestanden die iedereen bestempelt als zijnde slecht. Er is dan ook weinig of geen onenigheid in het bepalen hoe de toestand verholpen moet worden.
2. Toestanden waarover algemene consensus heerst betreffende hun onwenselijkheid, maar waarbij de waardegerichtheid niet alleen oplossingen helpt zoeken, maar deze oplossingen ook afremt.

1. Sanders J.T., *Theories of Community development*, in *Community development review*, 1958, juni, blz. 31.
2. Cuber J., Harper R., *Problems of American society: Values in Conflict*, New York, 1951.

3. Toestanden waarover geen algemene consensus heerst, maar die toch door velen als ongewenst beschouwd worden. Deze situaties zijn het gevolg van waardekonflikten.

Hoffer J.R.¹

Indien we kunnen aannemen, dat community development best kan gedefinieerd worden als een *beweging*, waarbij die gemeenschapsontwikkeling dan op één of andere manier geïnstitutionaliseerd wordt, dan zouden we community development enkel in deze zin gebruiken.

Community development ziet hij als een methode.

In het begrip „gemeenschapsontwikkeling” liggen drie beschouwingen over verandering besloten.

- Gemeenschapsontwikkeling is een benadering tot het oplossen van een specifiek probleem, dat op gemeenschapsniveau kan opgelost worden.
- De middelen gebruikt in het ontwikkelingsproces zijn van meer belang dan de oplossing zelf. Er wordt een basis gelegd voor continuïteit in het oplossen van problemen. Dit is dus de visie van een evolutie.
- Gemeenschapsontwikkeling is wel overwogen en bewust doorgevoerde sociale verandering. Als dusdanig is zij moeilijk te onderscheiden van andere vormen van sociale verandering.

Ross M.²

Daar gemeenschapsontwikkeling vooral toegepast wordt in ontwikkelingslanden stelt Ross zich de vraag: „Wat is eigenlijk het hoofddoel van het proces?”

Bevorderen en verbeteren van de allereerste levensbehoeften? Samenwerking tussen de plaatselijke leiders en experts van buitenaf?

Ontwikkeling van de zelfbeschikking?

In de praktijk ziet men dat al deze vragen op verschillende wijze beantwoord werden. Dit is mede oorzaak van de vaagheid van het begrip zelf.

1. Hoffer J. R., *Precise terminology means better communication*, in *Community organization*, New York, 1960.

2. Ross M., *Community organization*, New York, 1955.

Kuenstler P.¹

Community Development is een omvangrijk en meer omvattend proces waarvan community organization een fase is en waarbij het gaat om het ter beschikking stellen van een grote verscheidenheid van diensten en het coördineren ervan, zoals bv. ruimtelijke ordening, huisvesting, agrarische voorlichting, vormingswerk ... waardoor getracht wordt om sociale en economische hervormingen tot stand te brengen op initiatief van en met medewerking van de betreffende bevolking.

Bemerking

In het begrip „gemeenschapsontwikkeling” liggen drie beschouwingen over verandering besloten.

- Gemeenschapsontwikkeling is een benadering tot het oplossen van een specifiek probleem, dat op gemeenschapsniveau kan opgelost worden.
- De middelen gebruikt in het ontwikkelingsproces zijn van meer belang dan de oplossing zelf. Er wordt een basis gelegd voor continuïteit in het oplossen van problemen. Dit is dus de visie van een evolutie.
- Gemeenschapsontwikkeling is wel overwogen en bewust doorgevoerde sociale verandering. Als dusdanig is zij moeilijk te onderscheiden van andere vormen van sociale verandering.

§ 2. Toepassingswijze in Nederland

Community development wordt toegepast in gebieden met grote structurele veranderingen, welke de aandacht van overheid en bevolking vragen.

In concreto hebben de volgende gebieden behoefte aan gemeenschapsontwikkeling:

- Agrarische gebieden, waar de economisch technische omstandigheden moeten verbeterd worden; waar een aanpassing van de infrastructuur en het sociale vereist is.
- Agrarische gebieden met een tekort aan werkgelegenheid en waar de industrialisering dient bevorderd.

1. Kuenstler P., *Community development*, in *De Schalm*, 1960, nr. 3.

- Gebieden, die in sociaal opzicht bij de algemene ontwikkeling achterblijven. De ontwikkeling wordt hier gesteund door drukkingsgroepen.
- Stedelijke gebieden die in een proces van snelle ontwikkeling verkeren en waar zich allerlei vragen voordoen met betrekking tot de opbouw en vernieuwing in respectievelijk nieuwe en oude wijken.

Waarom werkt men volgens de principes van gemeenschapsontwikkeling?

- Ze is de methode om ter plaatse bestaande krachten te coördineren met de hulp van buitenaf.
- Ze kan zeer dienstig zijn ter verwezenlijking van een bepaald project.
- Er wordt vooral aandacht besteed aan de verbetering van het sociale klimaat.

Welke functies worden vervuld door de gemeenschapsontwikkeling?

- Sociaal kritische functie. Er wordt aandacht besteed aan de menselijke aspecten bij een ontwikkeling.
- Aktiverende functie. De aanwezige instellingen worden erbij betrokken.
- Vernieuwing kan optreden door :
Wijziging van de organisatiestructuur.
Introductie van nieuwe ideeën.
Wijziging van het sociale gedragspatroon.
- Integratiefunctie. Het verzekeren van een betere samenwerking.

Middelen gebruikt om gemeenschapsontwikkeling te introduceren

- Planning van de sociale voorzieningen.
- Oprichting van een centraal fonds voor de nodige accommodaties.
- Sociaal onderzoek, uitgevoerd door wetenschapsmensen.

- Informatiebulletijn over de werkzaamheden, verspreid bij de bevolking.
- Kommunikatie en coördinatie tussen welzijnsactiviteiten.
- IJveren voor mentaliteitsverandering door: sociaal groepswerk (instruerende en socialiserende functie), streekzelfonderzoek, agrarische sociale voorlichting.

Stadia in het proces van gemeenschapsontwikkeling

- Het opmaken van een typologie van de ontwikkelings- of probleemgebieden.
- Vaststellen van prioriteitsgebieden.
- Algemene inlichtingen geven of het rapporteren bij de centrale overheid.
- Bezinning op de gewenste ontwikkeling.
- Combinatie van de verschillende plannen per gebied.
- De uitvoering.
- De evaluatie van de getroffen maatregelen.
- Eventuele herziening van de getroffen maatregelen. Het voorzien van feedback mechanismen wordt ten zeerste aanbevolen.

Bemerkingen

Wanneer er sprake is van gemeenschapsontwikkeling, dan denkt men in de eerste plaats aan landen of streken, die inzake economische, sociale en kulturele ontwikkeling achtergebleven zijn op de andere gebieden. Daarom kunnen we gemeenschapsontwikkeling (Community development) het duidelijkst weergeven door het begrip „streekontwikkeling”. Een integrale aanpak van de ganse streek is hierbij vereist.

Wanneer men spreekt over streekontwikkeling, is er altijd een *economische achtergrond*, die terug te voeren is tot bepaalde problemen van welvaart; het creëren van nieuwe werkgelegenheid, het tegengaan van migratie. Deze gedachte is steeds aanwezig in de Amerikaanse en Europese literatuur. Naast dit economisch

motif zit er in het begrip ook steeds een *demokratisch filosofisch* element.

Streekontwikkeling is het zoeken naar de meest geschikte samenwerkingsvormen tussen overheid en bevolking ter bevordering van de positieve en evenwichtige ontwikkeling van de gebieden waarin men leeft.

Streekontwikkeling is ook een *planmatige* ontwikkeling van een situatie naar een andere, die beter geacht wordt door de betrokken bevolking.

Dikwijls echter is de planmatige ontwikkeling niet te scheiden van de planloze ontwikkeling. Dit zijn praktische moeilijkheden.

In 't kort : streekontwikkeling is de integrale planmatige aanpak van een bepaald gebied met het doel, langs de actieve deelname van de bevolking, het welzijn van een streek te verhogen.

Hier stelt zich echter een zeer reëel probleem : Community development houdt een innerlijke tegenspraak in. Men kan een programma ontwikkelen, maar kan men ook een ontwikkeling programmeren (d.w.z. van te voren uitzetten), en dan nog een ontwikkeling die primair tot stand moet komen via samenwerking en zelfwerkzaamheid ?

In theorie lijkt economische en sociale planning met medewerking van de bevolking geen probleem te zijn. Bij praktische toepassing kan men reeds vlug merken dat een planning die objektief goed is voor de bevolking, nog niet door de bevolking gewenst en gewaardeerd wordt. In het verleden hebben we hiervan reeds vele voorbeelden gezien. De meeste plannen stuiten op ernstige sociale weerstand : bv. ruilverkaveling, ont-eigening,... Al deze maatregelen hebben een sociale begeleiding nodig waarover we het in het maatschappelijk opbouwwerk zullen hebben.

Besluit

Community development duidt in de eerste plaats een streven aan om het uitzicht van de samenleving te veranderen. Het streven om de structuur van de samenleving te wijzigen is niet

nieuw. Voorstellen daartoe heeft men reeds bij een ganse reeks utopisten gevonden. Community development heeft stellig haar eigen trekken, al was het alleen maar, omdat het hier gaat om het herstrukturere van samenlevingen, waarvan de grondslag territoriaal is, als ook omdat een in engere zin politieke of economische ideologie ontbreekt. Groenman¹ zegt dat er niet gestreefd wordt naar een fundamenteel anders gearde economische bedeling of een politieke hervorming, ook al zal een geslaagd projekt van sociale opbouw ongetwijfeld reperkussies hebben met betrekking tot het politieke en economische bestel. Hij komt ook tot de konklusie, dat niet de inhoud van de veranderingen in een gebied bepaalt, of we met community development te maken hebben, maar de structuur van het projekt, waardoor deze veranderingen ontstaan. De definitie van community development impliceert de participatie. Over een definitie zelf valt weinig te twisten. Ten hoogste kan men aan de bruikbaarheid van die definitie twijfelen. Het is niet altijd zo eenvoudig om uit te maken of in een bepaald projekt, dat beoogt welvaart en welzijn van een streek op een hoger niveau te brengen, de medewerking van de bevolking zodanig is, dat er van community development mag worden gesproken.

„Als de bevolking initiatief neemt, is dat dan realiteit of schijn ? Is het soms niet de kunst, om de bevolking het initiatief te laten nemen van projekten, die door anderen zijn uitgedacht ? Het is in elk sociaal gebeuren uitermate moeilijk om uit te maken, wie nu leiding geeft, wie stuwt, wie remt.

De participatie van de bevolking kan soms niet anders zijn dan schoon façadewerk. Ik vind de participatie van de bevolking in Community development minder essentieel dan anderen. Het gevolg van de opvattingen, die ik ten aanzien van de community development huldig, is zonder twijfel, dat het begrip wordt verruimd”².

Daar community development de participatie van de bevolking impliceert, meent Groenman dat daarmee ook de kommunikatie naar voren komt tussen bevolking en organen van beleid en deze kommunikatie zou een tweerichtingsverkeer moeten inhouden.

1. Groenman Sj. : *Sociale opbouw in stedelijke gebieden*, in *De Schalm*, 1960, nrs. 5-6, blz. 209.

2. Op. cit., blz. 209.

Community organization vertalen we door „gemeenschapsorganisatie”¹. Het begrip vertoont een gans andere inhoud naar gelang het gaat over Amerikaanse of Nederlandse situaties.

Vandaar het onderscheid tussen de begripsanalyse bij de Amerikaanse en de Nederlandse maatschappelijke denkers.

§ 1. Community organization in de Amerikaanse literatuur

Maatschappelijk werk wordt in de Verenigde Staten aangeduid met : „Community organization for social welfare”.

Community organization, zoals het hier gebruikt wordt is een gedeelte van dit „community organization for social welfare”.

1925 :

Toen verscheen het eerste boek over gemeenschapsontwikkeling Steiner J. F., *Community organization*.

Het was een poging om een systematische analyse te geven van de ontwikkeling in verschillende domeinen van het sociale leven.

Hij bestudeerde de relatie tussen de lokale en nationale gemeenschap.

1939 :

Betekende de volgende grote stap. Tijdens de sociaal-werk konferentie werd het Lane rapport naar voren gebracht².

Gemeenschapsorganisatie had niet alleen een kuratieve, maar ook een preventieve werking. Er moest een bredere participatie komen van groepen en organisaties aan de planning.

1. Zie de vertaling van het boek van Ross M., *Gemeenschapsorganisatie*, New York, 1955.
2. Steiner J. F., *Community Organization*, New York, 1925.
3. Lane R. P., *The field of Community Organization*, in *Proceedings of the national Conference of social work*, New York, 1939.

Andere besluiten van het kongres.

Gemeenschapsorganisatie duidt zowel een terrein als een proces aan. Dat proces of een deel ervan kan buiten het maatschappelijk werk vallen. In maatschappelijk werkkringen wordt het proces door sommigen als een primaire functie gezien, door anderen als een sekundaire. Gemeenschapsontwikkeling wordt gezien als een proces om iets te bereiken. Zij kan toegepast worden zowel op nationaal- als op streekniveau.

De organisaties voor gemeenschapsontwikkeling mogen geen direkte hulp aan de mensen geven, wel hen inschakelen.

De kerngedachte is : bronnen zoeken om behoeften te bevredigen.

1940 :

Kurtz R.H.¹

Gemeenschapsorganisatie wordt onderscheiden van individueel maatschappelijk werk en groepswerk, doordat er niet gewerkt wordt met mensen als zodanig, maar met realisering van programma's.

Gemeenschapsorganisatie is de basis voor alle maatschappelijk werk.

Zij legt de relaties tussen lokale groepen en de overheid naar gelang de noden van het ogenblik.

Het is een kwestie van planning, aanbrenge en verbeteren van diensten, samenwerking van bestaande diensten.

1943 :

Jaarboek voor sociaal werk.

Dunham wijdt hier een artikel aan de gemeenschapsorganisatie. Dit laatste beschouwt hij als een proces gericht op het teweegbrengen en behoud van overeenstemming tussen de behoeften en de hulpbronnen in een geografisch gebied.

1. Kurtz R. H., *The range of community organization*, in *National Conference of Social work*, New York, 1940.

1945 :

*Mc Millen W.*¹

Gemeenschapsorganisatie dient om de welvaart te bevorderen. Ze bestaat in geplande inspanningen om groepen te helpen een vooropgesteld doel te bereiken.

1946 :

*Mayo L.W.*²

Gemeenschapsorganisatie streeft naar vooruitgang in de samenleving. Het is de realisering van bepaalde doeleinden met middelen aangepast aan de eigen tijdsomstandigheden. Zij houdt volgende elementen in : gezamenlijke kritiek op sociale problemen, intergroepsrelaties, de ontwikkeling van sociale programma's en de opvoeding.

1948 :

*Dunham A.*³

De hulpbronnen afstemmen op de behoeften.

*King C.*⁴

Gemeenschapsorganisatie kan betekenen : instandhouden van een belangengemeenschap, het ontwikkelen van een organisatie om tegemoet te komen aan de behoeften, het coördineren en beter gebruiken van bestaande instellingen.

1951 :

*Johns R. - De Marche D.F.*⁵

Gemeenschapsorganisatie is een moderne noodzaak. Zij houdt in het plannen en leiden van de ontwikkeling van het gemeenschapsleven. Daarom sluit zij alle aspecten in van het leven.

1. Mc Millen W., *Community organization in social work*, in *social work yearbook*, New York, 1947.
2. Mayo L. W., *Community organization on method and philosophy*, in *National Conference on social work*, Buffalo, 1946.
3. Dunham A., *What is the job of the community organization worker ?* in *National Conference of Social Work*, New York, 1948.
4. King C., *Organizing for community action*, New York, 1948.
5. Johns R., De Marche D. F., *Community Organization and agency responsibility*, 1951.

1952 :

*Cloeck H.P.*¹

Cloeck somt de verschillende elementen op die bij gemeenschapsorganisatie behoren : onderzoek, planning, coördinatie van diensten, bereiken van het publiek, financiering.

Welke zijn de grondbeginselen ?

Gemeenschapsorganisatie is een middel, het maatschappelijk welzijn van de mens en de verrijking van het leven van de enkeling is het doel.

Gemeenschapsorganisatie beoogt de afstemming van de maatschappelijke hulpbronnen op de maatschappelijke behoeften. De samenleving heeft recht op zelfbestemming ; het gemeenschappelijk welzijn en niet het eigen belang van de instelling moet het uitgangspunt zijn bij het opstellen van een programma. Coördinatie moet niet worden afgedwongen, maar dient het resultaat te zijn van een groeiproces in de erkenning van gemeenschappelijke belangen en doeleinden.

Alle belanghebbende instellingen en organen dienen vertegenwoordigd te zijn. Alle belangen van de bevolking dienen zo volledig mogelijk te worden ingeschakeld. Een goede communicatie tussen de verschillende vertegenwoordigde groepen en hun vertegenwoordigers is een belangrijke voorwaarde.

Er moet een goed evenwicht zijn tussen centralisatie en decentralisatie. De inschakeling van beroepskrachten is noodzakelijk teneinde de bevolking te helpen haar noden te ontdekken en een plan op te stellen om de nood te verhelpen.

1954 :

*Newstetter W.J.*²

Newstetter schrijft vooral over maatschappelijk werk. Onder gemeenschapsorganisatie verstaat hij het sociaal intergroepswerk. Twee aspecten zijn belangrijk.

1. Cloeck H. P., *Community Organization for social welfare*, in *Maatschappelijk Werk in Overgangstijd*, Alphen a/d Rijn, 1957, blz. 119-124.
2. Newstetter W. J., *The concept of the community and other related concepts*, in Cockerill E. E., *Social Work practice in the field of tuberculosis*, Pittsburgh, 1953.

Tussen de leden van de kommunikerende groepen moeten voldoende relaties bestaan in verband met het specifieke doel en ook tussen de groepen als zodanig.

*Mc Neil C.F.*¹

Hij heeft het eigenlijk over maatschappelijk werk als een proces waarbij de lokale bevolking samen de gezamenlijke noden opspoorst, plannen voorstelt en de nodige hulpbronnen zoekt. Het aktieterrain kan zowel funktioneel als territoriaal zijn.

N.B. Hij noemt maatschappelijk werk wat in feite alleen maatschappelijk opbouwwerk is.

1955 :

*Limbirt P.M.*²

Gemeenschapsorganisatie is een proces waarin relaties ontwikkeld worden tussen individuen en groepen, waardoor het hen mogelijk wordt samen te plannen en te handelen teneinde het samenleven te verbeteren.

*Ross M.*³

Dit is de auteur van het klassieke handboek over community organization.

Gemeenschapsorganisatie houdt in : planning en aktie ten bate van de gemeenschap. Zij behoort tot het maatschappelijk werkterrein.

Gemeenschapsorganisatie is een proces van het teweegbrengen en in stand houden van een progressief effektieve aanpassing van de hulpbronnen der sociale voorzieningen aan de behoeften binnen een geografisch of funktioneel terrein. Het doel hiervan is in zoverre verenigbaar met alle oogmerken van maatschappelijk werk, dat de behoeften van de mensen en het verschaffen van middelen om aan deze behoeften tegemoet te komen, in het brandpunt staan, op een wijze die verenigbaar is met de grondregels van het democratisch bestel.

1. Mc Neil C. F., *Community organization for social welfare*, in *social Work Year-book*, New York, 1954.

2. Limbirt P. M., *Onuitgegeven manuscript : Community Organization*, 1955.

3. Ross M., *Community Organization*, New York, 1955.

Gemeenschapsontwikkeling wordt gekenmerkt door : een *specifieke* doelstelling, een bepaalde voorziening die moet getroffen worden, een *algemene* doelstelling : de gekoördineerde en geregelde ontwikkeling van diensten op een bepaald belangenterrein. Het gemeenschapsorganisatieproces houdt in : het vaststellen van noden en behoeften, ordenen van de noden, bereidheid ontwikkelen om iets te doen, zoeken van hulpbronnen, de aktie, ontwikkelen van koöperatieve en kollaboratieve gewoonten in de samenleving.

1958 :

*Dunham A.*¹

Community organization is nodig voor het sociaal welzijn, omdat er nog altijd situaties bestaan, waar geen onmiddellijke dienst voor het individu of de groep bestaat. Daarom moet er af en toe een massaoverval gebeuren op gemeenschapsproblemen.

Deze gemeenschappelijke noden betreffen de ganse gemeenschap en betreffen meestal slechts bepaalde aspekten.

De vraag is echter : „Wie bepaalt op een zeker ogenblik welke de behoeften van de samenleving zijn ?”

Het bepalen van de behoeften geschiedt onder invloed van vele faktoren : beslissing van de kiezers, belastingsbetalers, machtspositie van sommige leden van de gemeenschap.

Wat de definitie van Community Organization betreft, neemt Dunham de definitie van Murray Ross over : Het in overeenstemming brengen van de hulpbronnen met de behoeften. Dit kan democratisch of autokratisch gebeuren.

Diegenen die in een democratische maatschappij leven, denken dat de democratische wijze de beste is en dat de autokratische sociaal onwenselijk is. In elk van de twee gevallen zouden we met community organization te maken hebben, vermits het steeds gaat om het zoeken van hulpbronnen, die in bepaalde behoeften voorzien.

Community organization moet objektief bepaald worden in termen van de aard der fenomenen zelf. Dit kan niet gedefinieerd

1. Dunham A., *Community welfare organization ; principles and practice*, New York, 1958.

worden in termen van waarde-oordelen of subjektieve criteria van sociale wenselijkheden.

Dunham schrijft: „Community Organization, if done undemocratically, does not cease to be community organization; but it ceases to measure up to what we, in a democratic society, regard as sound standards of Community Organization”¹.

*De inhoud van Community organization*²

- Het verzekeren van een basis tot samenwerking tussen planning en actie.
- Oprichten, behouden of verbeteren van het sociaal welzijn en de efficiëntie en effectiviteit van sociale diensten verhogen.
- Koördineren van activiteiten tussen individuen, groepen en organisaties;
- Opvoeding tot het beter begrijpen van de gemeenschappelijke behoeften.
- Participatie in activiteiten ter bevordering van het sociaal welzijn.

Het op elkaar afstemmen van hulpbronnen en noden is geen doel op zich, het is enkel een aspekt van het maatschappelijk werk.

Dunhams opvattingen van maatschappelijk werk zijn georiënteerd naar democratische samenlevingen.

1959:

*Harper E.B., Dunham A.*³

Gemeenschapsorganisatie is de werking met individuen en groepen teneinde maatschappelijk werk diensten te introduceren of te vermeerderen, hun kwaliteit en distributie te bestuderen. Men streeft ernaar noden te ontdekken, diensten te vinden om hieraan tegemoet te komen en het bestaande beter te koördineren. De gebruikte werktuigen zijn: onderzoek, participatie, voor-

drachten, opvoeding, groepsorganisatie en sociale actie. Gemeenschapsorganisatie is maatschappelijk werk doordat het beschikbare hulpbronnen ten dienste stelt van de heersende noden.

1960:

*Nelson L., Ramsey C.E., Verner C.*¹

Community organization is elke actie ondernomen om de welstand te verhogen. Dit houdt de oprichting in van een organisatie voor elk domein van de samenleving. Langs deze organisaties tracht men dan de samenleving op een andere wijze te laten functioneren.

Samenvatting

Een proces van community organization ontstaat in de Amerikaanse samenleving, wanneer de plaatselijke of regionale bevolking samen met de formele en informele leiders, de sociale, kulturele en economische instellingen, in een zekere eensgezindheid gaan werken en samenwerken aan al die factoren en omstandigheden, die in de plaatselijke of regionale samenleving tot moeilijkheden leiden of de verdere ontplooiing belemmeren.

Het begrip wordt ook zeer verwarrend gebruikt, evenals het begrip „gemeenschapontwikkeling”.

De oorzaken hiervan zijn de volgende:

In de eerste plaats heeft men het samengesteld zijn van de betekenis uit twee zeer algemene begrippen. *Community*: zowel een lokale als een functionele gemeenschap kan hiermee bedoeld worden.

Organization: kan in zeer verschillende betekenissen gebruikt worden. Enkele ideeën, die bij verschillende auteurs kunnen teruggevonden worden zijn:

koördinatie van organisaties.

organisatie die het werk doet.

terrein van werkzaamheden.

het organiseren zelf, proces van iets in te brengen.

het resultaat: het georganiseerd zijn.

een doel dat men wil bereiken.

1. Nelson L., Ramsey C. E., Verner C., *Community structure and change*, New York, 1960.

1. Dunham A., *Community welfare organization: principles and practice*, New York, 1958, blz. 25.

2. Idem, blz. 44-52.

3. Harper E. B., Dunham A., *Community Organization in action*, New York, 1959.

Ten tweede heerst er verwarring rond de gemeenschapsorganisatie als onderdeel van het maatschappelijk werk.

Het begrip gemeenschapsorganisatie vindt toepassing op een breder terrein dan dat van het maatschappelijk werk, bv. politiek, onderwijs, kerk, landbouw, industrie. Als onderdeel van het maatschappelijk werk, omvat community organization meer dan de klassieke domeinen van het maatschappelijk werk. Hier rijst dan eigenlijk de vraag : „Moet het begrip maatschappelijk werk niet herzien worden of past de gemeenschapsorganisatie niet in het maatschappelijk werk ?”

In de Verenigde Staten is vooral de filosofie die achter de gemeenschapsorganisatie zit van groot belang. Typisch is dat de eis tot democratie zeer emotioneel geladen is. De georganiseerde hulpverlening moet in een democratische vorm verlopen. Pray zegt : „Community Organization always faces the basic problems of democratic life, the integration of the knowledge and skill of the expert with the broad and varied experience of the mass of men”¹.

Aan gemeenschapsorganisatie ligt de onderstelling ten grondslag van het leven in een voortdurend veranderende samenleving. Men tracht dit dynamisme bij te houden om de menselijke integratie te verwezenlijken, om de mens het gevoel te geven van erbij te horen.

Het gemeenschapsorganisatieproces is één van de middelen om noodzakelijke veranderingen in de geesten der mensen te doen plaatsvinden doordat het de mensen zelf bij de problematiek betreft, ze zelf laat denken en handelen.

Bij de verschillende definities vindt men twee elementen terug.

1. Het op elkaar afstemmen van behoeften en hulpbronnen.
2. Het verbeteren van de tussenmenselijke relaties.

Naargelang het aksent op 1 of 2 ligt, is het beeld van gemeenschapsorganisatie zeer verschillend.

Sommigen zeggen dat gemeenschapsorganisatie het uitsluitend middel is om voorzieningen te bereiken.

1. Pray K. L. M., *Community Organization, its nature and setting, American association of social workers*, New York, blz. 47.

Anderen zeggen dat gemeenschapsorganisatie tot doel heeft de tussenmenselijke relaties te verbeteren. De behoeften bevredigen is bijkomstig.

Hierin zit meteen de derde oorzaak van de verwarring :

Onder gemeenschapsorganisatie worden verschillende activiteiten met zeer verschillende doelstellingen verstaan.

Er heerst verwarring tussen middel en doel.

Gemeenschapsorganisatie kan zich in verschillende graden van gekompliceerdheid voordoen.

Gemeenschapsorganisatie ontstaat wanneer een aantal mensen een behoefte gekonstateerd hebben en zich verenigen om in deze behoefte te voorzien.

Deze behoefte kan evenzeer het verbeteren van de menselijke relaties zijn, als het inbrengen van een bepaalde dienst.

De behoefte mag dus niet te materieel noch te objektief gezien worden.

§ 2. Gemeenschapsorganisatie in de Nederlandse literatuur

Ook in het Nederlandse taalgebruik heerst algemene verwarring aangaande het begrip community organization.

Deze onduidelijkheid is te wijten aan dezelfde oorzaken als in de Amerikaanse literatuur. Men krijgt ook hier terug de meerzinnigheid van de begrippen : community organization.

Deze begrippen vragen elk op zich reeds nadere explicitering. Gemeenschapsorganisatie wordt gebruikt om zeer uiteenlopende zaken aan te duiden :

het doel dat men wil bereiken.
de activiteiten zelf, die op het doel gericht zijn.
de organisatie die het werk doet.

In alle Nederlandse definities komen eveneens voor :

- het op elkaar afstemmen van noden en behoeften.
- de verbetering van de tussenmenselijke relaties.

Zij doet zich voor binnen één bepaalde groepering in een bepaalde territoriale samenleving en tussen alle groeperingen ter plaatse.

Zij heeft tot doel de bewustwording van noden en behoeften, het leren dragen van verantwoordelijkheid en het groeien naar zelfwerkzaamheid.

Kommissie: Sociaal plan Noord Brabant

Zij ziet gemeenschapsorganisatie als: het leggen van verbindingen tussen de groeperingen in een bepaalde samenleving en vervolgens het samendenken en het samenwerken ten aanzien van gemeenschappelijke noden en behoeften.

Als belangrijkste kenmerken van gemeenschappelijkheid worden genoemd:

- het wonen binnen een herkenbare territoriale eenheid.
- op grond van gemeenschappelijke overtuigingen betrokken zijn bij een zelfde probleem.
- het gekenmerkt zijn door dezelfde levensomstandigheden.

Kuenstler P.

„Community Organization is het proces waardoor formele en informele sociale verbanden in het leven worden geroepen, worden aangewend en tot samenwerking gebracht om het proces van community development te bevorderen”¹

Vooraf wordt hier gedacht aan maatschappelijk werk en aan sociaal cultureel vormingswerk in de ruimste zin van het woord.

In beide gevallen is er duidelijk sprake van een sociaal pedagogische of andragogische werkzaamheid. In maatschappelijk werk kan men zich die werkzaamheid het beste voorstellen in een, om welke reden dan ook, nog niet tot voldoende ontwikkeling gekomen samenleving. In het tweede geval (sociaal cultureel werk) wordt een methodiek gegeven die de communicatie kan bevorderen of herstellen in het samenlevingspatroon van een tot materieel welzijn uitgegroeide gemeenschap, waarin juist door de efficiënte organisatie, het democratisch bewustzijn bij de participanten verloren dreigt te gaan, de „leefbaarheid” van het bestaan tot een probleem wordt.

1. Kuenstler P., *Community organization*, in *De Schalm*, 1960, nr. 3.

Besluit

Wanneer we de Nederlandse onderzoeken nagaan, waaraan de naam gemeenschapsorganisatie wordt gegeven, dan merkt men het volgende:

Het *uitgangspunt* van gemeenschapsorganisatie is een samenleving binnen een begrensde gebied. Dit laatste hoeft niet samen te vallen met een gegeven geografische eenheid.

De mensen dienen in dat gebied hun leefmilieu te vinden en ze moeten ergens in hun ontplooiing geremd zijn.

Doelstelling

Men wil voor een zekere samenleving zodanige voorwaarden scheppen dat de behoeften en hulpmiddelen zo evenwichtig mogelijk op mekaar worden afgestemd.

De aanwezige groeperingen dienen tezamen een optimale bijdrage te leveren om die samenleving als geheel tot een goed leefmilieu te maken voor individu en groep.

Gemeenschapsorganisatie is gericht op:

het verbeteren van contacten tussen enkelingen,
verbeteren van contacten tussen enkelingen en groepen,
scheppen van relaties tussen groepen,
aankweken van verantwoordelijkheidsgevoel,
bevorderen van alle soorten onderlinge hulpverlening.

Tot gemeenschapsorganisatie behoren dan:

- Sociaal onderzoek verricht met medewerking van de leden van organisaties.
- Groepsvoorlichting ten aanzien van sociale aspecten, van technische en economische maatregelen.
- Kommissiewerk in het kader van sociale planning, ter voorziening in leemten op allerlei gebied.
- Allerlei activiteiten tot integratie van bepaalde categorieën.
- Het scheppen van een aanvullend sociaal milieu.

Al deze activiteiten gaan terug op het bijeenbrengen van de leden van een samenleving. Het specifieke doel van de samenkomst is in die bepaalde gemeenschap zelf gelegen.

In navolging van de Verenigde Staten gebruikt men in Nederland de term „community organization”. Beter zou men in het Nederlandse taalgebied van maatschappelijk opbouwwerk spreken.

DEEL III : MAATSCHAPPELIJK OPBOUWWERK

HOOFDSTUK I : VERTREKPUNT : DE NEDERLANDSE SITUATIE EN NEDERLANDSE DEFINITIES

1. De behoefte aan maatschappelijk opbouwwerk in de Nederlandse samenleving

Men doet in Nederland aan maatschappelijk opbouwwerk in gebieden waar er bijzondere structuurveranderingen zijn : hetzij door industrialisering, hetzij door technische veranderingen in de agrarische bedrijfsvoering.

Er zijn bepaalde streken waar er verschuivingen zijn in het sociale klimaat, zoals : probleemgebieden met structurele werkloosheid, agrarische gebieden waar kultuurtechnische werken worden uitgevoerd, streken met gekoncentreerde industrialisering.

Welke ook de kenmerken van deze gebieden zijn, de kern van het vraagstuk is het volgende.

Ingevolge de in deze gebieden optredende technische en economische veranderingen kunnen er spanningen optreden in het samenlevingsmilieu. Deze spanningen vloeien voort uit de confrontatie van de eisen welke een industriële en technische levenssfeer stelt aan de bestaande sociale kaders. Alzo kunnen er wrijvigheden ontstaan tussen de bestaande en door de traditie gevestigde normen en waarden enerzijds, de nieuwe levenswijze anderzijds.

Voor de samenleving vormt deze botsing een uitdaging, welke beantwoord moet worden. Het probleem is dat het antwoord dikwijls niet gegeven kan worden, omdat de mogelijkheden ontbreken. In mentaal opzicht schiet men dikwijls tekort, terwijl veelal ook de materiële uitrusting van de samenleving te wensen overlaat. Bestaande instituties zijn soms ontoereikend om aan de eisen van een meer stedelijk patroon te beantwoorden. Opvallend is dat bepaalde functies niet of onvoldoende vervuld zijn. Op grond van de gevolgen welke voor het sociale leven in de betrokken samenlevingen aan deze technische en ekono-

mische veranderingen vastzitten, kan men nu stellen dat het wenselijk is hier op een systematische wijze in te grijpen vanuit de doelstellingen van het sociaal beleid.

Het beleid denkt hierbij aan het maatschappelijk opbouwwerk.

2. Nederlandse definities

1. Vos de Wael M.N.¹

Het maatschappelijk opbouwwerk wordt hier benaderd langs enkele algemene begrippen.

- Algemene opbouw.

Hieronder verstaat men alle activiteiten gericht op de opbouw van het economisch, sociaal, cultureel en maatschappelijk leven.

- Sociale opbouw.

De activiteiten gericht op de sociale, culturele en maatschappelijke opbouw van een gebied.

- Maatschappelijke opbouw.

Hier wordt gestreefd naar een hernieuwing van het maatschappelijk klimaat. Men streeft ernaar de mens meer kansen te geven om actief te zijn in het maatschappelijk leven en om verantwoordelijkheid te dragen.

In volgende situaties is het maatschappelijk opbouwwerk aangewezen :

- Gebieden waar het sociale leven nog geen gelegenheid gehad heeft om tot ontwikkeling te komen ofwel waar het door ingrijpende structuurveranderingen geheel of ten dele is verloren gegaan.

De aangewezen aktie hier is : het scheppen van een gezond modern organisatieleven en de mens hierin de weg wijzen.

- Situaties waarin de samenleving als geheel niet funktioneert, omdat ze overgeorganiseerd is.

De aangewezen aktie is hier het oprichten van samenwerkingsorganen.

1. Vos De Wael M. N., *Het belang van het maatschappelijk opbouwwerk in de hedendaagse samenleving*, in *De Schalm*, 1959, nr. 3, blz. 101-118.

- Situaties waarin tussen bepaalde apart staande groepen en de normale samenleving onvoldoende kontakten zijn, zodat die groepen niet opgenomen worden in de hen omringende samenleving.

Als mogelijke aktie kan men hier langs het groepswerk de integratie bevorderen.

N.B. De opbouw-indeling is zeer kunstmatig, maar de ideeën en toepassingsgebieden van het maatschappelijk opbouwwerk zijn wel reëel.

2. Kuypers P.¹

Het begrip maatschappelijk opbouwwerk is afgeleid van de Amerikaanse term „community organization”. Het werd zonder aanpassing toegepast op de Nederlandse situatie.

Er bestaat dus in de eerste plaats een nood om het begrip te definiëren in functie van de nationale behoeften.

Maatschappelijk opbouwwerk houdt in : community development én community organization. Het gaat om een bepaalde techniek, een bepaald proces, dat erop gericht is het welzijn of de welvaart van een community te verbeteren door het inschakelen van de bevolking. Er wordt dus gewerkt volgens bepaalde methodes, volgens systematische inzichten en gesteund op gegevens van het maatschappelijk werk.

Wezenlijk in het opbouwwerk is de zelfbepaling van de bevolking. De mens moet leren zijn eigen situatie te zien. Hij moet hiervoor een oplossing zoeken en zal deze in vrijheid moeten kunnen uitvoeren. De deskundige is er alleen om te helpen. Hij tracht de klant tot inzicht te brengen en staat naast de hulpbehoevende, niet erboven. De mensen moeten zich interesseren voor hun eigen belangen en hiervoor verantwoordelijk durven zijn. Zij moeten zelf hun welzijn verbeteren.

Het bestaan van afwijkingen in het welvaartbestel wordt niet getolereerd en leidt tot het nemen van maatregelen om deze afwijkingen te elimineren. Deze onvolkomenheden kunnen zowel van sociale- als van materiële aard zijn. De verschillende fazen

1. Kuypers P., *Maatschappelijk opbouwwerk*, Voordracht 11, heterosiskursus 1960-1961.

in het opbouwwerk komen overeen met deze gezien door Ross¹ in community organization.

Een aspekt, aanwezig in alle fazen is de integratie. Het bewust worden van de eigen problemen en het samen zoeken naar oplossingen bevordert en versterkt de innerlijke samenhang in de gemeenschap.

3. Leewis A.D.²

Ziet community development als het overkoepelend geheel waarbinnen allerlei economische en sociale activiteiten plaatsvinden. Het doel van de streekontwikkeling is: de versterking van het besef der samenhangigheid als streekgenoten binnen het volksgeheel, de bevordering van het kulturele en economische leven, de verheffing van het levenspeil. Dit alles gebeurt door methoden die voor de aanpassing der bevolking aan de zich wijzigende omstandigheden in deze streek het meest geëigend zijn. Het maatschappelijk opbouwwerk valt dus volledig in het kader van streekontwikkeling.

4. Hendriks G.³

Maatschappelijk opbouwwerk richt zich op de informele menselijke betrekkingen, op de formele organisaties welke een functie vervullen voor het menselijk welzijn en het zorgt voor de voorzieningen ten behoeve van deze organisaties. Het doel van het maatschappelijk opbouwwerk is vijfvoudig.

- De sociale bewustmaking van de bevolking ten aanzien van de veranderde situatie waarin men leeft.
- Door deze bewustmaking de individuele mens vormen, waardoor hij eigen situatie beter ziet.
- Deze bewustmaking verstevigt de tussenmenselijke verhoudingen.
- Door samenwerking van de bevolking tracht men de bestaande organisaties beter te doen functioneren.

1. Ross M., *Community Organization*, New York, 1955, 254 blz.

2. Leewis A. D., *De ouverture van een streekcentrum in Oostelijk Friesland*, in *Tijdschrift voor maatschappelijk werk*, 1958, nr. 17, blz. 274-276.

3. Hendriks G., *De maatschappelijke opbouw van het platteland*, in *De Schalm*, 1959, nr. 3 en Hendriks G., *Opbouw van de samenleving*, Den Haag, 1963.

- Door al deze activiteiten wordt er uiteindelijk vorm gegeven aan gans de samenleving.

In het maatschappelijk opbouwwerk tracht men datgene wat van buiten komt om te zetten in activiteiten van binnen uit, waardoor de veranderingen door de bevolking zelf mentaal verwerkt worden en waardoor de bevolking zelf een aandeel in deze veranderingen krijgt.

Uitgangspunt in het opbouwwerk is: de samenleving zoals ze is.

Eindpunt is: de samenleving zoals ze behoort te zijn. Het doel is dus normatief en ligt op het terrein van de ethiek. Tussen begin- en eindpunt ligt de taak van het maatschappelijk opbouwwerk. Dit laatste zal principieel aanvaardbaar zijn voor verschillende groepen wanneer de democratische beginselen, die eraan ten grondslag liggen, aanvaardbaar zijn.

5. Boer J.¹

De mens meer in de samenleving te integreren is het doel van maatschappelijk opbouwwerk. Het is de uitdrukking van een streven, het samenleven in een konkrete situatie te beïnvloeden, vorm te geven en op te bouwen.

Daartoe dient men het geheel der sociale voorzieningen na te gaan en aandacht te schenken aan integratie- en desintegratieprocessen, om klimaatverbeterend werk voor de gemeenschap te verrichten.

Maatschappelijke opbouw is vooral gericht op activiteiten met als doel de sociale omgeving van de mens te verbeteren.

Boer beweert toch nog een onderscheid te zien tussen community organization en maatschappelijk opbouwwerk.

Dit verschil manifesteert zich:

a. In de doelstelling

Community organization wil de hulpbronnen afstemmen op de behoeften en ook de tussenmenselijke relaties verbeteren.

1. Boer J., *Maatschappelijk Opbouwwerk*, Arnhem, 1960, blz. 159-160.

Maatschappelijk opbouwwerk is ruimer. Het heeft betrekking op allerlei sociale voorzieningen en op het geheel van tussensamenlijke betrekkingen en organisaties.

b. Op het terrein der werkzaamheden

Beide werken op het terrein van het sociaal welzijn. Maatschappelijk opbouwwerk sluit aan bij het maatschappelijk werk in 't algemeen.

Community organization wordt meer gezien in het kader der streekontwikkeling.

c. Als proces in de samenleving

Maatschappelijke opbouw is veel ruimer dan community organization. Dit laatste is maar een deel van de vele elementen tot klimaatverbetering.

d. Als methode in het maatschappelijk werk

Community organization kan gezien worden als een combinatie van: sociale planning, actie en integratie.

Het proces verloopt volgens de 6 fasen zoals ze gedefinieerd werden door Ross¹.

Dit proces wordt aanzien als:

- Een integratieproces. De ganse gemeenschap wordt vertegenwoordigd door enkele mensen.
- Een sociaal proces, dat in de samenleving iets teweeg brengt.
- Een maatschappelijk werkproces. Er wordt gewerkt volgens de principes van het algemeen maatschappelijk werk. Het proces wordt geleid door een beroepskracht. Het sociaal onderzoek krijgt daarbij ook een taak toegewezen.

Community organization richt zich op de behoeften van een bepaald gebied, niet op de behoeften van één enkele groep.

Bemerkingen

Maatschappelijk opbouwwerk werd bepaald als een deskundig begeleid sociaal proces, waaraan de betrokken bevolking zelf

1. Ross M., *Community Organization*, New York, 1955.

aktief deelneemt. Vermits de aard van de sociale processen niet aangegeven is, kan men op deze basis geen enkel verschil aangeven tussen maatschappelijk opbouwwerk en community organization.

Ook community organization als een proces werkt volgens de principes van het maatschappelijk werk.

Vermits we opteren voor de vertaling van community organization door maatschappelijk opbouwwerk, gaat de aandacht natuurlijk vooral naar de redenen waarom Boer het onderscheid wenst te behouden.

In Community Organization ziet zij een maatschappelijk-werkproces, d.w.z.: dat men werkt volgens de principes van het maatschappelijk werk. Men begint waar de bevolking zelf staat en werkt met democratische methoden. Wat de actie, het proces zelf betreft, gebruikt Boer de zes fasen, door Ross geschetst.

Het uiteindelijke resultaat van community organization zou de integratie zijn.

In maatschappelijk opbouwwerk, beweert Boer „gaat het om een deskundig begeleid sociaal proces, waaraan de betrokken bevolking zelf actief deelneemt”¹.

Een proces waarin de bevolking actief wordt ingeschakeld is een democratische aangelegenheid.

De deskundige begeleiding gebeurt waarschijnlijk best door iemand die met mensen weet om te gaan en tegelijkertijd een inzicht heeft in fundamentele sociologische processen. Die gids kan dus best een maatschappelijke werker zijn. Er is geen enkele reden om te verwerpen dat het maatschappelijk opbouwwerk ook maatschappelijk werk zou zijn.

In het maatschappelijk opbouwwerk treft men dezelfde aktiefasen aan als in de community organization.

Het resultaat van maatschappelijk opbouwwerk ziet men ook in de richting van integratie.

Wat het aktieterrein betreft, vindt Boer dat het maatschappelijk opbouwwerk veel ruimer is dan community organization. An-

1. Boer J., *Maatschappelijk Opbouwwerk*, Arnhem, 1960, blz. 159.

derzijds is zij van oordeel dat het noodzakelijk is de begrippen duidelijker af te lijnen, gezien zij veel te vaag zijn. Hoe kan men dat eigenlijk weten wanneer men maatschappelijk opbouwwerk en wanneer community organization bedrijft ?

Besluit

Het onderscheid, community organization – maatschappelijk opbouwwerk, is zowel theoretisch als praktisch onhoudbaar. We vertalen dus community organization door maatschappelijk opbouwwerk.

6. Zwanikken W.A.C.

Hij ziet het maatschappelijk opbouwwerk in de eerste plaats als een maatschappelijk werkproces.

Essentieel is dat de beroepskracht de bevolking mee krijgt en dat men samen iets verwezenlijkt. Bij deze auteur schijnt het wel noodzakelijk te zijn tot een actie, een verwezenlijking over te gaan. (Misschien is dit in de praktijk ook wel noodzakelijk).

Hij neemt eveneens de klassieke opbouwfasen van Ross over, maar is van oordeel dat men het opbouwwerk best in een klein geografisch gebied verricht. Hij waarschuwt dus voor te grote projecten.

Zwanikken is directeur van het bureau van het Nederlandse Instituut voor maatschappelijke opbouw dat in 1965 werd opgericht. De doelstellingen van dit Instituut (N.I.M.O.) zijn :¹

De stichting stelt zich ten doel ten behoeve van de maatschappelijke opbouw in Nederland de wetenschappelijke en methodische verdieping van de daarop gerichte werkzaamheden te bevorderen.

Zij tracht dit doel te bereiken door :

- a. het stimuleren, verrichten en/of doen verrichten van praktisch gerichte wetenschappelijke arbeid.
- b. het verzamelen en bewerken van gegevens, die van belang kunnen zijn voor het onderzoek en voor de methodiek.

- c. het ter beschikking stellen van de resultaten van de onder a. en b. genoemde werkzaamheden aan belanghebbenden.
- d. het verstrekken van voorlichting o.a. door het publiceren van de onder a. en b. genoemde werkzaamheden op een door de Stichting te bepalen wijze.
- e. overleg en samenwerking met de daartoe geëigende wetenschappelijke instituten.
- f. alle andere geoorloofde middelen, welke tot het gestelde doel kunnen leiden.

1. XXX, *Structuur van het Nimo*, in *Nimo Bulletin*, 1967, nr. 1, blz. 6.

HOOFDSTUK II : BENADERINGSWIJZEN VAN HET MAATSCHAPPELIJK OPBOUWWERK

1. Maatschappelijk opbouwwerk als sociale begeleiding van streekontwikkeling.

De sociale begeleiding van streekontwikkeling is noodzakelijk :

– vanuit het standpunt der bewoners. Streekontwikkeling wil de welvaart van een streek verhogen. Allerlei materiële voorzieningen zijn nutteloos indien men de bevolking niet voorbereidt om van deze nieuwigheden gebruik te maken.

Uiteindelijk gebeurt alles ten voordele van de mensen. Het is dus van het allergrootste belang dat ze zich aan deze nieuwe omstandigheden aanpassen, ermee leren leven.

– tot realisatie van bepaalde projecten.

Wanneer men iets wil introduceren tegen de wil in van de plaatselijke bevolking, dan is dit meestal tot mislukking gedoemd. Dikwijls werd ondervonden dat men veel efficiënter werkt wanneer de betrokken bevolking gewonnen wordt voor het projekt.

– vanuit democratisch standpunt.

De samenleving wordt meer en meer kompleks. Het bestuur ervan doet ook meer beroep op specialisten, op technokraten.

Anderzijds wil men in allerlei aangelegenheden democratische verhoudingen teweegbrengen.

Deze schijnbare tegenstellingen kunnen overbrugd worden door het maatschappelijk opbouwwerk. Een deskundige gaat samen met de betrokken bevolking, de omgeving aanpassen aan de gerechtvaardigde eisen van de mensen.

Men heeft maatschappelijk opbouwwerk verricht indien een deskundige planning uitgewerkt wordt door de betrokken bevolking.

Voormolen¹ ziet de streekontwikkeling als het omvattende geheel waarbinnen ook het maatschappelijk opbouwwerk een taak te vervullen heeft.

De konkrete taak van de ontwikkelingsproblematiek ligt bij de overheid. De afstand tussen bestuurders en bestuurden moet overbrugd worden want het contact overheid-bevolking is zeer belangrijk. Als middelen daartoe stipt hij aan : activeren van de staande organisaties, koördinatie van activiteiten, maar vooral gezindheid wekken bij de bevolking.

Bijna alle Nederlandse provinciale opbouworganen zien het maatschappelijk opbouwwerk in dienst van streekontwikkeling. Dit is trouwens evident, gezien de talrijke probleemgebieden in Nederland waar men met ernstige structuurveranderingen kampt.

2. Maatschappelijk opbouwwerk als maatschappelijk werk (methode)

De drie methoden van het maatschappelijk werk noemen vele auteurs : individueel maatschappelijk werk, groepswerk en maatschappelijk opbouwwerk.

Wanneer er over maatschappelijk werk gesproken wordt, denkt men in de eerste plaats aan het klassieke individueel maatschappelijk werk. Dit is vooral gericht op de aanpassing van het individu aan de eisen van de samenleving.

De mensen worden geholpen om mee te kunnen met het ritme van het sociale leven. Hetzelfde gebeurt in het sociaal groeps-
werk. Bepaalde probleemgroepen met aanpassingsmoeilijkheden worden geholpen. In het maatschappelijk opbouwwerk gebeurt eigenlijk het tegengestelde. Men tracht daar het sociale milieu zelf aan te passen.

Men ziet in dat sommige sociale structuren en samenlevingen fouten kunnen vertonen waardoor individuen en groepen geremd worden. Daarom tracht men langs de mensen die sociale omgeving meer af te stemmen op de plaatselijke behoeften.

1. Voormolen C., *Roden, een experiment in community organization*, in *Tijdschrift voor maatschappelijk werk*, 1958, nr. 2, blz. 288-291.

4. Institutionaliserings. Het maatschappelijk werk komt los van de solidariteitssituatie. Men streeft naar inzicht in alle facetten van het menselijk bestaan. Wanneer het dagelijkse brood in principe verzekerd is, groeit de behoefte aan sociale zekerheid. In de kalmte van de sociale voorziening groeit de behoefte aan een verkwikte psyche en een verkwikkend sociaal milieu. Wel kan er tussen de ontwikkeling in de hoogste en laagste bevolkingslagen een time-lag zijn.

Houthuyse J.¹

Hij beweert dat community organization reeds dikwijls onbewust werd toegepast bij het werken met groepen. Ze was dus reeds een sociale techniek, die kon toegepast worden wanneer een gemeenschap voorzieningen wenste te treffen ter bevordering van haar welzijn. Houthuyse stelt hier de vraag naar de functionele plaats van community organization, in het maatschappelijk werk. Meestal wordt het maatschappelijk werk ingedeeld naar de aard van de zorg. In de Verenigde Staten deelt men het maatschappelijk werk in naar de gebruikte methode. De meeste maatschappelijk werk-activiteiten geschieden door hervormingen van boven af. Community organization combineert hervormingen met de bevolkingsactiviteiten. Dit gaat zeker moeilijkheden teweegbrengen.

Van Doorn J.A.A.²

Naarmate de maatschappij sedert de afgelopen eeuw snellere structuurwijzigingen doormaakte, moest ook de korrektieve functie van het maatschappelijk werk verschuiven. Vroeger was de functie van de sociale zorg het leveren van incidentele en persoonlijke korrektes op het sociaal economisch maatschappij-mechanisme.

De nieuwe functie van het maatschappelijk werk is nu uitgegroeid tot een korrektie op de onpersoonlijke discipline van de verschillende organisaties en instellingen. Het maatschappelijk werk is een aanvulling geworden van het formeelorganisatorisch element in de moderne samenleving.

1. Houthuyse J., *Community organization en het maatschappelijk werk*, in *Mens en Maatschappij*, 1952, nr. 4.
2. Van Doorn J. A. A., *Functieverschuivingen in het maatschappelijk werk*, in Groenman Sj., *Het sociale leven in al zijn facetten*, deel III, blz. 1281-1287.

Ter Hoeven A.¹

Heeft een ontleding gemaakt van de organisatorische uitbouw van het maatschappelijk werk en heeft volgende vragen beantwoord.

a. *Hoe wordt de hulp organisatorisch verleend?*

Maatschappelijk werk is de specialistische, systematische en geïnstitutionaliseerde hulp.

– specialistische hulp. De hulp wordt verleend door iemand die zich erop heeft toegelegd en zich daarvoor ter beschikking stelt.

– systematisch karakter. Het streven naar een konvergerend geheel van bemoeiingen, die te zamen de hulpverlening vormen. De verschillende tussenkomsten moeten op elkaar zijn afgestemd en samen een geheel vormen.

De hulp kan veelsoortig zijn. Haar doel bepaalt en richt alle handelingen.

– geïnstitutionaliseerde hulp.

Rondom de hulpverlening bestaat in de maatschappij een functionele samenhang van: gevoelens, opinies, kennis, handelingen, die een zekere permanentie bezit.

Alle instituties vormen de cultuur van een gemeenschap. Gevolg van dit standpunt is; er bestaat een relatie tussen de algemene denkbeelden in een bepaald land op een bepaalde tijd en de gedachten over maatschappelijk werk.

Hij wijst er ook op hoe het maatschappelijk werk een preventief middel kan zijn tegen het ontstaan van ongewenste politieke stromingen.

b. *Aan wie wordt hulp verleend?*

Niet alleen het individu, maar ook de groep als geheel vindt baat bij de hulpverlening. De laatste tijd treedt ook de regionale samenleving meer op de voorgrond.

1. Ter Hoeven A., *Een definitie van maatschappelijk werk*, in *Het sociale leven in al zijn facetten*, deel III, blz. 1240-1249.

c. Met welk doel wordt hulp verleend?

Het doel van het maatschappelijk werk is meestal het tegengaan of opheffen van economische, psychische of sociale tekorten. Onder „tekort” wordt verstaan de ongewenst geachte afwezigheid van iets, het niet hebben van iets dat men wel dient te hebben. Het probleem is: aan de hand van welke maatstaven stelt men nu een tekort vast?

Dit slaat terug op de waardensystemen aangetroffen in de instituties.

De maatstaven zijn dus cultureel bepaald.

Gevolg hiervan is de relativiteit naar plaats en tijd van wat als tekort zal worden aangemerkt.

De definitie van maatschappelijk werk moet regelmatig gekorrigeerd worden om de laatste ontwikkelingen te verdiskontereren. Ter Hoeven levert dan een goede samenvattende definitie.

Maatschappelijk werk is het geïnstitutionaliseerde geheel van systematische particuliere en overheidsvoorzieningen, waardoor specialistische hulp geboden wordt aan individuen en groepen, met het doel een economisch, psychisch of sociaal tekort tegen te gaan of op te heffen¹.

Sevenhuijsen A.J.²

Stelt de vraag in hoeverre het maatschappelijk werk daadwerkelijk meehelpt bij de bestrijding van de maatschappelijke crisis in de ruimste zin van het woord. De verwachtingen die men hier heeft, hangen mede af van de vraag waar de grens ligt van het maatschappelijk werk.

Wanneer men betoogt dat het maatschappelijk werk vooral voorbestemd is om maatschappelijke nood op te heffen door belangrijke categorieën weer aansluiting aan een enigzins normaal gemeenschapsleven te bezorgen, terwijl de direkte beïnvloeding van het groepsleven voorbehouden is aan andere activiteiten, dan is haar direkte betekenis dus beperkt door de aard

1. Ter Hoeven A., *Een definitie van maatschappelijk werk*, in *Het Sociale leven in al zijn facetten*, deel III, blz. 1249.

2. Sevenhuijsen A. J., *Een sociologische omlijning van het maatschappelijk werk*, in *Het Sociale leven in al zijn facetten*, blz. 1249-1280.

van het groepsleven zelf. Daarachter rijst dan onmiddellijk de vraag in hoeverre gemeenschapsintegratie inderdaad bevorderd kan worden door bewuste pogingen tot gemeenschapsopbouw; d.w.z. in hoeverre kan sociale techniek zelf sociale kracht worden?

De sociologie heeft aangetoond dat verschillende andere dan sociale krachten mede het groepsleven bepalen. In dit verband is dus ook wel duidelijk dat bewust ingezette opbouwopgaven evenals het maatschappelijk werk een beperkte uitwerking hebben, zolang er geen andere factoren zijn, die het groepsleven en de gemeenschap versterken.

Het leven in de grote gemeenschap, waarvan het wel en wee een belangrijke invloed heeft op de algemene psychische gesteldheid, biedt geen houvast meer. Overigens is wel duidelijk, dat de geestelijk-maatschappelijke crisis door bewuste gemeenschapsopbouwopgaven zonder meer niet kan worden overwonnen.

Het maatschappelijk opbouwwerk biedt mogelijkheden opdat de mens zich beter zou thuisvoelen in zijn omgeving. Vanzelfsprekend kan men ook niet alle heil verwachten van het opbouwwerk. Het werkgebied en de methoden zijn beperkt.

3. Het maatschappelijk opbouwwerk als een proces

We kunnen het maatschappelijk opbouwwerk beschouwen als een proces en als een methode.

Een methode onderstelt dat men systematisch werkt, uitgaande van bepaalde principes. De principes volgens dewelke het maatschappelijk opbouwwerk verricht wordt, komen overeen met deze van het maatschappelijk werk.

De methode werd dus reeds bestudeerd onder 2.

Hier gaan we vooral onze aandacht richten op het maatschappelijk opbouwwerk als een proces¹.

We beschouwen het proces als bestaande uit zes fazen, zoals ze bestudeerd werden door Ross². In bijna alle handboeken

1. Zie hierover: Dumon W., *Maatschappelijk opbouwwerk*. Kursus gegeven aan het instituut voor psycho-sociale opleiding. Kortrijk, Onuitgegeven.

2. Ross M., *Gemeenschapsorganisatie*, New York, 1955.

van maatschappelijk opbouwwerk en community organization komen dezelfde stadia voor.

1. Vaststellen van noden en behoeften

Bij het vaststellen van de noden en behoeften komt men al direkt tot het fenomeen van een sociaal probleem. Het is moeilijk om de voorwaarden te vinden waaraan een probleem moet voldoen om van sociaal belang te zijn. Belangrijk hier is wel de mate waarin de mensen er zelf een sociaal probleem in zien. Daarom is het van belang de waarden te kennen, van waaruit zij over sociale problemen oordelen. De nood kan zowel van materiële als van niet materiële aard zijn.

Het vaststellen van noden is moeilijk wanneer het gaat om het tot stand komen van verschillende voorzieningen in gekompliceerde en minder doorzichtige situaties van nood. Dit is het geval wanneer men wel het gevoel heeft dat er iets niet in orde is, zonder dat men van bij de aanvang van het proces reeds een duidelijke voorstelling heeft van de konkrete behoeften als zodanig.

In deze situatie kan het stadium van vaststellen van noden en behoeften in een proces van opbouwwerk een langdurig en belangrijk onderdeel zijn. Deze eerste fase is belangrijk omdat eerst in en door dit proces de groep zich duidelijk bewust wordt van de konkrete problematiek. Soms is men zozeer gewoon aan bepaalde tekorten in de samenleving dat men deze noden niet als zodanig beleeft. Dit kan één van de grootste problemen zijn van een gebied: de bevolking ervan bewust maken dat er problemen zijn.

2. Ordenen en rangschikken van noden en behoeften

Bij processen met een algemene doelstelling moet men een overzicht krijgen van de problemen door een plan op te maken. Men gaat over tot het stellen van prioriteiten. Hierbij houdt men rekening met: de urgentie van de behoefte, de belangrijkheid, de uitvoerbaarheid.

Van essentieel belang hier is in te zien dat problemen geformuleerd worden in termen van oplossingen. Het is maar in de

mate dat men inziet dat het anders kan, dat men het als een probleem ervaart. De uitvoerbaarheid ligt impliciet besloten in de probleemtoestand.

3. Het ontwikkelen van de bereidheid hieraan mede te werken

Opdat de bevolking actief zou meewerken, is het nodig dat ze zich met de taak identificeert.

Hier spreekt men veel over mentale rekonversie. Dit begrip is reeds veel misbruikt. Meestal verstond men hieronder dat een theoretisch uitgestippeld cultuurpatroon aan de bevolking opgedrongen wordt. Men vindt dat een industrieel patroon hoort bij een industriële beschaving en wil dan met alle middelen deze overeenstemming bereiken. Zulks wekt natuurlijk niet de sympathie en medewerking van de bevolking.

Men kan mentale rekonversie echter nog in een andere zin opvatten.

De bevolking kan zich interesseren voor haar eigen problemen en zich inspannen om er oplossingen voor te zoeken. Op dit gebied hebben we echter nog veel te leren.

Het individueel belang primeert nog te zeer op de gemeenschapszin. Een sociale opvoeding is hier een eerste vereiste.

4. Zoeken van hulpbronnen

Hier moet men vooral letten op de mogelijkheden die bestaan om de noden op te lossen.

Hulpbronnen zijn zowel van immateriële als van materiële aard. Vanzelfsprekend zijn de financiële hulpbronnen hier van groot belang; waarschijnlijk zijn ze van primordiaal belang.

5. Aktie

Deze moet zeer goed voorbereid zijn. De nood aan planning van de aktie doet zich hier voelen.

Indien de aktie niet gepland wordt, is de kans groot om een boemerang effekt te bekomen; d.w.z. de aktie kan de nood nog groter maken dan bij het vertrekpunt al was. Dergelijke effecten

zijn gewoonlijk het gevolg van : een verwarde aktie, de aanvang op een verkeerd punt, het opstellen van programma's, die gevoelens van onbehaaglijkheid en achterdocht of grotere vijandigheid wakker roepen, het uitoefenen van onbehoorlijke pressie op mensen, het in zee gaan met een programma als de mensen nog ernstig verontrust zijn over andere kwesties.

6. *Samenwerking en integratie*

De manifeste opzet van een bouwproject is meestal de voorziening in een bepaalde behoefte van materiële of niet materiële aard.

Latent echter heeft men door dit bouwproject niet enkel deze nieuwe voorzieningen bijgekregen, maar hebben de deelnemers, al doende, de beleving, de ervaring opgedaan, door samenwerking iets tot stand te hebben gebracht. Welnu, deze ervaring is in feite een proces van integratie.

De integratie dient niet te eenzijdig opgevat. Men wil hierbij niet noodzakelijk het veld van de primaire relaties uitbreiden. Wel wil men voor de mens een aangenaam leefmilieu scheppen. Vermits men werkt volgens democratische principes, mag de mens zelf beslissen hoe hij de leefwereld wil zien functioneren.

De hedendaagse mens is meer betrokken in gestandaardiseerde dan in persoonlijke kontakten.

Daarom geeft hij op vele gebieden meer de voorkeur aan een functionele integratie, dan aan een persoonlijke. Meestal heeft men in geografische gebieden te maken met een verlangen naar betere uitbouw van diensten en voorzieningen. Na de elementaire behoeftenbevrediging, kan men aan kulturele noden denken.

Dikwijls ziet men een geografische integratie voor het grootste gedeelte zeer functioneel.

Wat in dit integratiebegrip centraal staat is het besef dat men door samenwerking iets kan tot stand brengen.

Het maatschappelijk bouwwerk gebruikt dus dezelfde methoden als het maatschappelijk werk. Vooral belangrijk is het werken met groepen en de groepsdiskussie.

Welke specifieke methoden men gebruikt hangt af van de eigen situatie van het territorium, alsook van de vindrijkheid van de betrokken personen. Alles wat, langs democratische weg, kans op slagen biedt is bruikbaar.

4. *Bijzondere vormen van maatschappelijk bouwwerk*

Indien men over maatschappelijk bouwwerk spreekt dan heeft men meestal een geografische samenleving op het oog. Het bouwwerk blijft niet noodzakelijk beperkt tot een territorium. Men kan het ook verrichten in functionele (b.v. onderwijs) of kategoriale verbanden (b.v. groepen). In de literatuur komt vooral de geografische eenheid tot uiting. Naast geografische, kategoriale en functionele eenheden hebben we nog andere vormen van bouwwerk.

1. *Dorpshuis*

Een dorpshuis is ruimte-biedend. Het wil aan de plaatselijke verenigingen en organisaties de benodigde ruimte bieden om hun activiteiten te ontplooiën.

Het dorpshuis komt tot stand voor en door de totale gemeenschap. Het wordt gevestigd in kleine woonkernen waar de bevolking, voor vele gemeenschapszaken en activiteiten in de vrije tijd, ter plaatse behoefte heeft aan behoorlijke zaalruimte, zowel grote als kleine. Ieder van deze organisaties kan hierin niet afzonderlijk voorzien. Vandaar dat het noodzakelijk is, gezamenlijk iets op te richten.

2. *Buurthuis*

Dit is een huis waar buurtwerk gebeurt ; d.w.z. de samenlevingshulp voor een beperkte territoriale omschrijving.

3. *Wijkcentrum*

Het wijkcentrum is een sociaal-kulturele instelling met de opzet zowel akkomodatie te bieden aan bestaande verenigingen, als wel zelf activiteiten te ontplooiën op het vlak van het sociaal-kulturele vormingswerk en de volksopleiding ten behoeve van de plaatselijke bevolking.

4. Agrarisch sociale voorlichting

Als gevolg van de industrialisering van het platteland treden voor de landbouwers dikwijls diep ingrijpende veranderingen op.

Men denkt dan dat in het gebied alles verloren is voor de landbouw. Een deskundige kan samen met een sociale begeleider de landbouw anders oriënteren en nog laten renderen.

De deskundige leidt de landbouwmethode. De maatschappelijke werker helpt de mensen om ook zelf iets te doen. Dit kan van toepassing zijn bij processen als: ruilverkaveling, beroepsher-scholing, landbouwonderwijs, rationalisatie van de arbeid...

5. Maatschappelijke opbouw in stedelijke gebieden¹

– Sociale sanering.

Bepaalde buurten dienen gerekonstrueerd te worden als gevolg van de uitbreiding van de stad, de toename van het verkeer, de ongunstige sociale, kulturele en hygiënische situatie.

Vooraf moeilijk hierbij is de differentiatie van de belangen van de inwoners.

– Opheffen van bepaalde kernen.

De meeste steden kennen een snelle groei. Gevolg daarvan is dat bepaalde wijken geïsoleerd zijn en een laag maatschappelijk en kultureel peil kennen.

Deze gebieden staan dus buiten de ontwikkeling van de samenleving. Men wil ze echter opnieuw integreren.

– Sociale herstructurering.

Een stedelijke samenleving kan getypeerd worden door haar: functie, structuur en cultuur. Wijziging in één van hen brengt verandering in de andere elementen. Er kan een grondige reorganisatie van de samenleving plaatsvinden. De er-

1. Deze uiteenzetting is gesteund op: Hendriks G., *Sociale problemen en community development in stedelijke gebieden*, in *De Schalm*, 1959, nr. 6, blz. 222-240. Hoebink W., *Enkele notities bij de sociale opbouw van een nieuwe stadswijk*, in *De Schalm*, 1959, nr. 5, blz. 209-218.

varing leert dat de technische en economische aspecten wel de nodige aandacht krijgen, maar dat de sociale facetten te laat bij de ontwikkeling betrokken worden. Vandaar de noodzaak ook aan sociale opbouw te doen. Dit gebeurt meestal op de volgende wijzen:

– Sociale integratie verzekeren.

Door de stadsuitbreiding groeien de steden naar mekaar toe. Bij een goede ruimtelijke opbouw van een streek is een dergelijke ontwikkeling reeds jaren van tevoren te voorzien. Nochtans wordt met de consequenties hiervan in het beleid weinig rekening gehouden. Gevolg hiervan is dat de sociale spanningen tussen de bevolkingsgroepen toenemen. Nadat de absorptie ruimtelijk en administratief een feit is geworden, staat de grotere samenleving voor het probleem van de sociale integratie van de delen.

– Verdeling van de voorzieningen over het stadscentrum en verschillende wijken.

Op grond van welke criteria gebeurt de spreiding der diensten?

Wat behoort aan het centrum, wat aan de wijken?

Men aanvaardt dat elke wijk een minimum aan primaire voorzieningen dient te hebben.

HOOFDSTUK III : MOEILIKHEDEN BIJ HET MAATSCHAPPELIJK OPBOUWWERK

Maatschappelijk opbouwwerk poogt dus het menselijk welzijn te vergroten. Eén van de meest dringende problemen hier is de bepaling van wat het menselijk welzijn in feite inhoudt. Dit welzijn kan inhouden¹ :

– Ethisch welzijn.

Dit moet de noodzakelijke componenten voor de menselijke waardigheid inhouden. De normen hangen natuurlijk af van de vooropzette ideologie. Praktisch algemeen aanvaard in elke ideologie is de eerbied voor het leven van de anderen.

Ondanks dit basisprincipe blijft toch nog steeds het probleem gesteld van de ethische referentie. In het bepalen van het tijdstip en de plaats waarop aan maatschappelijk opbouwwerk zal worden gedaan zitten steeds waardeoordelen. In de wijze waarop aan opbouwwerk wordt gedaan, geldt het ideaal-type nog veel sterker.

Op welke ideologie baseert men zich om het milieu in één of andere richting om te buigen? Men wil iets veranderen, maar waarom? Omdat men iets beters voor ogen heeft. Wie oordeelt echter of de nieuwe voorziening beter zal zijn?

Men moet oog hebben voor de bestaande cultuur- en structuurgegevens van de samenleving. De bestaande normen, waarden..., moet men eerbiedigen en niet eigen waarden op het voorplan stellen.

– Religieuze benadering.

Verschillende godsdiensten hebben zich met de samenlevingsstructuur ingelaten. Dikwijls hebben zij echter het probleem der ethische referentie niet gesteld bij het opdringen van eigen cultuurpatroon in missiegebieden. Dit is mede oorzaak geweest van de bruuske ontvoogding van sommige kolonies.

1. Ponsioen J. A., De Schlippe P., Karve D. G., Pusic E., *Social welfare policy*, 's Gravenhage, 1962, blz. 24.

Vandaar dat de religieuze referentie een concreet probleem is, maar dit vooral bij community development.

– Benadering van de sociale werker.

Elk maatschappelijke werker heeft een eigen idee van wat menselijke welvaart behoeft te zijn. Daarbij verkeert hij nog dikwijls in een konfliktsituatie, waarin hij heeft: enerzijds het waardesysteem van de „probleemmaatschappij”, anderzijds het waardesysteem van de opdrachtgever.

Wat is in zulke situatie dat „menselijke welzijn”?

In het maatschappelijk opbouwwerk werkt men met de betrokken bevolking die vertegenwoordigd is in een sociale raad.

Allerlei problemen kunnen zich in zo'n raad voordoen.

„Denken we maar aan verenigingen die tegengestelde belangen hebben, die verschillende beroepen vertegenwoordigen, wier ledental niet overeenstemt, wier aard der doeleinden verschilt...”

Bij het verwezenlijken van een projekt komen ook machtsproblemen kijken.

In de territoriale samenleving kan de macht voortspruiten uit: geld, controle over het werk, controle over de pers, sociale standing, kennis en talent, ervaring, populariteit en achting, wettelijkheid. Diegenen die macht bezitten kunnen afzijdig staan ten opzichte van een opbouwprojekt zodat diegenen die wel meewillen in feite niet veel kunnen realiseren. In dit verschijnsel speelt ook dikwijls het statusverschil tussen het openbaar bestuur en de plaatselijke elite of het verschil in dynamisme tussen de wettelijke en de populaire leiders.

In één woord: allerlei menselijke-, groeps- en maatschappijproblemen kunnen hierbij voorkomen.

Essentieel hierbij is dat de situatie van het probleemgebied begrepen wordt.

1. Meer hierover bij Ploeger P., *Versnippering en samenwerking*, in *Kanttekeningen bij het rapport van de nationale raad voor maatschappelijk werk. Community Organization in de Nederlandse samenleving*, Publikatie 34, 's Gravenhage, 1965, 98 blz.

HOOFDSTUK IV : MAATSCHAPPELIJK OPBOUWWERK IN BELGIE

Hoever staat het opbouwwerk in België ?

Te oordelen naar het aantal projekten, die onder opbouwwerk gerangschikt worden en naar de mensen, die zich met maatschappelijke opbouw bezighouden, beschikken we over zeer weinig ervaring.

Misschien is de weinige ervaring die we hebben uiteindelijk toch een voordeel. Waarom ? We worden daardoor in de mogelijkheid gesteld het opbouwwerk eerst grondig te doordenken en het daarna toe te passen.

Uit de literatuur is ten overvloede gebleken hoe onduidelijk de theoretische omlijning is van : community development, community organization, maatschappelijk opbouwwerk. Niet alleen de konceptie blijft vaag. Als uitvloeisel van de idee heeft men ook verwarringen op het praktische niveau, op het terrein van de toepassing. Men weet niet precies wat men wil, bijgevolg tast men ook in het duister omtrent datgene wat er te doen valt, de plaats waar het moet gebeuren, hoe het dient te verlopen, wie het moet leiden.

Omdat we niet gebonden zijn door praktijk ervaringen (ze zijn nog te gering in aantal), blijft ons nog de mogelijkheid over de idee van het opbouwwerk te bestuderen.

Men dient dus na te gaan :

1. Wat wil men bereiken met opbouwwerk ? Welke bedoelingen heeft het ?
2. Willen wij echt aan opbouwwerk gaan doen ?
3. Indien ja ; hoe dient het dan uitgevoerd te worden ?

Dit zijn enkele bedenkingen die niet wetenschappelijk uitgetoetst werden, maar die we toch, op basis van de literatuur en ter discussie, in het midden willen gooien.

Wat is opbouwwerk ?

Met maatschappelijke opbouw bedoelen we het geheel van de activiteiten (nog nader te bepalen), waardoor men tracht de omgeving van de mens zodanig te omvormen, dat de mens zich hierin maximaal kan ontplooien.

Met „omgeving van de mens” bedoelen we :

- het ruimtelijk kader waarin hij leeft.
- het geheel van de voorzieningen waaraan de mens behoefte heeft ; woningbouw, nutsvoorzieningen, recreatie- en sportruimten, scholen, ...
- het verenigingsleven.
- de gewone dagelijkse menselijke kontakten.

De „maximale ontplooiing van de mens”.

Daarmede wordt zowel het menselijk welzijn als de welvaart bedoeld.

Meteen komen we aan het tweede deel van de vraag. Wat is het doel van opbouwwerk ? Maatschappelijke opbouw wil ervoor zorgen dat welvaart en welzijn gelijke tred houden.

Welvaart richt zich op de materiële vooruitgang. De mensen moeten een behoorlijk inkomen hebben en zelfs luxegoederen kunnen kopen. Sommige gebieden kennen nog een welvaartsvertraging ten opzichte van het rijksgemiddelde. Daar zal men door aangepaste middelen - bv. industrialisering - trachten de achterstand in te lopen, om alzo de regionale verschillen te nivellieren.

Welzijn richt zich meer op het immateriële en heeft betrekking op het terugvinden van de mens in de welvaart.

Het opbouwwerk wil het welzijn aan de welvaart koppelen. Men zou het zeer algemeen kunnen noemen : „de sociale begeleiding van een naar welvaart strevende groep”.

Volgt dan de vraag of men werkelijk aan opbouw wil doen

Indien men vindt dat opbouwwerk dienstig kan zijn aan onze samenleving, dan moet het ook ergens een plaats krijgen.

Vermeden dient te worden het geïsoleerd bedrijven van opbouwwerk : d.w.z. het sporadisch opkomen ervan onder impuls van om het even wie.

Maatschappelijk opbouwwerk is een modewoord geworden. Men mag het niet omwille daarvan beoefenen, want dan loopt het dezelfde risico's als de mode.

Wil het opbouwwerk een kans krijgen, dan moet het bestendig worden. Hier stelt zich het probleem van de institutionalisering.

Er dienen kaders geschapen te worden waarin opbouwwerk bedreven wordt. Ook aansluiting op bestaande instellingen en organisaties kan onderzocht worden. Zolang het opbouwwerk en het regionale beleid niet geïstitutionaliseerd zijn, kan men weinig efficiënt aan de samenleving werken. De overheid dient voor een groot gedeelte de financiële lasten van opbouwprojecten te dragen.

Daarenboven komen bij een projekt zovele economische en sociale aspecten kijken, dat men onmogelijk een eenheid in de activiteiten kan terugvinden, zonder er een coördinatie bestaat op centraal vlak. De nood doet zich dus gevoelen aan institutionalisering en centralisering. (staat, provincie,...

Zonder de effectiviteit van samenwerking in een gebied te onderschatten, moet toch gewaarschuwd worden voor ontgoochelingen. Deze mensen zijn wel op de hoogte van problemen in hun leefruimte, maar meestal bezitten ze niet de macht effectief iets te realiseren. Zij blijven op het niveau van „formulering” der problemen. Vandaar dat deze samenwerking best een uitweg tracht te vinden naar de beleidskaders ; d.w.z. de problemen brengen op oplossingsniveau.

Uitbouw

Bij de toepassing van opbouwprincipes hebben velen zich laten leiden door Nederlandse experimenten.

Het opbouwwerk is bij onze Noorderburen toevertrouwd aan opbouworganen per streek of provincie en gecentraliseerd bij het ministerie van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk.

In België bestaan er op economisch vlak reeds een aantal goed

uitgebouwde organen ; we denken aan de provinciale economische raden met hun studiediensten. Toch is het van uit die hoek alleen moeilijk vat te krijgen op de brede reeks problemen van een streek. Een aantal gebieden in ons land wijzigen zich zeer snel onder invloed van industrialisering.

In al deze streken en in vele andere kan de methode van het opbouwwerk ervoor zorgen dat de ontwikkeling gebeurt in nauwe samenwerking met de bevolking. Opdat het opbouwwerk werkelijk zou kunnen doordringen is het nodig dat er naast de provinciale economische raden of in de schoot van de interkommunalen ook sociale- of opbouwraden voorzien worden, die de sociale en kulturele ontplooiing behartigen. Men zou dus voor de maatschappelijke opbouw kunnen aansluiten bij de bestaande economische diensten. Dit biedt nog een bijkomende waarborg voor de eenheid van activiteiten.

Wat de inhoud van het opbouwwerk betreft, kan men zich niet laten leiden door Nederlandse voorbeelden. Onze ingesteldheid ten opzichte van de samenleving is gans anders dan die der Nederlanders. De eigen „aard” van een volk speelt hierin een rol, zodat succesvolle projecten in één land niet noodzakelijk lukken in het andere.

Welke gebieden kunnen voor opbouwwerk in aanmerking komen ?¹

Maatschappelijke opbouw gebeurt in die gebieden waarvan het uitzicht veranderd is en waar het nodig is dat de mensen zich aan de gewijzigde omstandigheden aanpassen. Dit heeft men bv. in gewesten die geïndustrialiseerd worden, in randgebieden van een grote stad waar het samenlevingsbeeld zich dagelijks wijzigt.

Streken waarvan de ontwikkeling geen gelijke tred heeft gehouden met de globale vooruitgang van het rijk, vragen om door een aangepaste aktie gestimuleerd te worden.

Maar ook plaatsen die aan de top van de evolutie staan kunnen langs het opbouwwerk zorgen voor een bestendig evenwicht tussen welvaart en welzijn.

1. Hierover : Hendriks G., *Opbouw van de samenleving*, Den Haag, 1963.

Besluit

De idee van het maatschappelijk opbouwwerk is wel aantrekkelijk : meer rekening *houden met de mens* bij de uitbouw van zijn omgeving.

Wat het opbouwwerk in feite gaat inhouden dient elk land voor zich uit te maken. Ergens moet er een overeenkomst gevonden worden tussen reële behoeften en het geloof dat het opbouwwerk hierin kan voorzien. Er ligt dus op het terrein van maatschappelijke opbouw nog veel grond ter ontginning. In de literatuur terzake valt weinig eenheid te bespeuren.

Toch loont het wel de moeite de toepassingsmogelijkheden van het maatschappelijk opbouwwerk te onderzoeken.

BIBLIOGRAFIE

1. BOEKEN

- American association of social workers, *Community Organization. Its nature and setting*, 1947.
- Adrian C. R., Rossi P. H., Dahl R. A., Rodwin L., *Social science and community action* Michigan, 1960, 55 blz.
- Barnes J. B., *The characteristics of Community Development*, Carbon-dale, 1957.
- Barry M. C., *Assessment of progress made by community organization in identifying basic concepts and methods for utilization in social work education, paper prepared for council on social work education National conference of social work*, 1956.
- Batten T. R., *Communities and their development*, London, 1957.
- Becker H. A., *Democratie en sociaal onderzoek*, Utrecht, 1966, 231 blz.
- Behrendt E. E., *Bewogen beweeglijkheid ; enige opmerkingen over het maatschappelijk werk in onze tijd*, Driebergen, 1965, 29 blz.
- Bennis W. G., Benne K. D., Chin R., *The planning of change*, New York, 1962.
- XXX., *De beroepsrol van de maatschappelijke werker ; problemen met betrekking tot waarden en normen*, 's Gravenhage, 1964, 45 blz.
- Beumer R., *Hoe leid ik een vereniging ?*, Amsterdam, 1951.
- Biddle W. W., Loureide J., *Community dynamics processes*, New York, 1962, 60 blz.
- Boer J., *Maatschappelijk Opbouwwerk*, Arnhem, 1960, 215 blz.
- Boer J., Hijmans A., *Verenigen - en vergaderen. Techniek en Functie*, Nijmegen, 1963, 196 blz.
- Boer J., Van Dijk K., Goudsmit W., e.a., *Om de leefbaarheid van het bestaan*, Lochem, 1958, 214 blz.
- Bradley B., *Community planning for human services*, New York, 1952.
- Brillenburg, Wurth W. G., *Mensbeschouwing en maatschappelijk Werk*, Kampen, 1957, 93 blz.
- Broekman J. M., *Maatschappelijk werk, krachten, terreinen, methoden*.

- Brunner E., Hallenbeck W. E., *American society; urban and rural patterns*, New York, 1955.
- Carter G. W., *Practice Theory in community organization*, in *Social Work*, vol. 3, april 1958.
- Claes B., *De sociale integratie van de Italiaanse en Poolse immigranten in Belgisch-Limburg*, Hasselt, 1962, 354 blz.
- Clarence K., *Organization for community action*, New York, 1948.
- Cockerill E. E., *Social Work practice in the field of tuberculosis*, Pittsburgh, 1953.
- XXX, *Community Organization*, New York, 1960, 127 blz.
- XXX, *Community Organization, a preliminary inquiry into its nature and characteristics*, National conference of social work, 1939.
- Community Organization 1958, *Papers presented at the 85 the annual forms of the National Conference on social welfare*, New York, 1958.
- Constandse A. K., *Van zee tot land*, Zwolle 1960.
- Cuber J. F., *Technology and social change*, New York, 1957.
- Cuber J. F., Harper R., *Problems of American society: values in conflict*, New York, 1951.
- Davis K., *Human society*, New York, 1949.
- De Marche D. F., Johns R., *Community organization and agency responsibility*, New York, 1951.
- Dijkstra P., *Woord en wederwoord, spelregels voor het houden van discussiegroepen*, Meppel, 1957.
- Duggar G. S., *Renewal of town and village; a world-wide survey of local government experience*, 's Gravenhage, 1965, 244 blz.
- Dunham A., *Community welfare Organization Principles and practice*, New York, 1958.
- Du Sautoy P., *Community development in Ghana*, London, 1958.
- Elias N., Scotson J. L., *The established and the outsiders: a sociological inquiry to community problems*, London, 1965, 199 blz.
- XXX, *Enige aspecten van de sociale wijkopbouw*, Den Haag, 1955.
- XXX, *European study group on organising resources for community development*, Ierland, 30 juni-7 juli, 1962, 90 blz.
- Fairchild H. P., *Dictionary of sociology*, New York, 1944.
- Friedlander W. A., *Concepts and methods of social work*, New York, 1958.
- Gadourek J., *A dutch Community: social and cultural structure and process in a bulb-growing region in the Netherlands*, Groningen, 1961, 549 blz.
- Graaf C. N., *Community Organization; observations on professional education and practice in the U. S. A. and Europe, final report of a study in the United States of America and Europe in virtue of a fellowship*, Den Haag, 1964, 52 blz.
- Green H. D., *Social Work practice in community organization*, New York, 1958.
- Groenman Sj., *Het sociale leven in al zijn facetten. Deel I, II, III*, Assen, 1958, 1959.
- Groenman Sj., *Ons deel in de ruimte; beschouwingen over vraagstukken in het grensgebied van sociologie, sociale opbouw en planologie*, Assen, 1959, 152 blz.
- Groenman Sj., *Sociale Opbouw op territoriale grondslag Nederlandse bond voor sociaal cultureel vormingswerk*, Utrecht, 1957.
- Harper E. B., Dunham A., *Community organization in action*, New York, 1959.
- Hartland N. P., Kaan A., *Verhouding tussen algemeen en gespecialiseerd maatschappelijk werk gezien vanuit de gemeentelijke sociale diensten*, Leeuwarden, 1959, 100 blz.
- Hawley A. H., *Human ecology: a theory of community structure*, New York, 1950.
- Hendriks G., *Community Organization: a collection of readings on social planning and community organization*, 's Gravenhage, 1964, 90 blz.
- Hillman A., *Community organization and planning*, New York, 1950.
- Hieronymus R. A., *Introduction to the science of sociology*, Chicago, 1921.
- Hoffer J. R., *Community Organization*, New York, 1960.
- Homans G. C., *The human group*, London, 1951.
- XXX, *De intermenselijke verhoudingen*, Utrecht, 176 blz.
- Kamphuis M., *Vaart en tucht; een bundel opstellen*, Lochem, 1958, 96 blz.
- Kasius C., *Organizing for community action*, New York, 1948.
- King Cl. W., *Working with people in small communities; case records of community development in different countries*, New York, 1958, 137 blz.

- Kroft C. W., *Community organization*, Den Haag, 1957.
- Kurtz Russel H., *Community organization for social welfare*, Social Work, Yearbook 1949.
- Lane R., *The field of Community Organization National Conference on social work*, 1939, blz. 495-511.
- Lippmann W., *Vrijheid ondanks ordening*, Amsterdam 1946, 80 blz.
- Lurie H. L., *The community organization method in social work education*, New York, 1959.
- XXX, *Maatschappelijk Werk in overgangstijd*, Alphen a/d Rijn, 1957.
- Mac Iver R. M., *Society: a textbook of sociology*, New York, 1937.
- Mac Iver R. M., *Society: An introductory analysis*, New York, 1949.
- Mac Kenzie F., *Planned society: yesterday, today, tomorrow*, New York, 1937.
- Mc Millan W., *Community Organization for social welfare*, Chicago, 1947.
- Mannheim K., *Freedom, power and democratic planning*, London, 1951.
- Merton R. K., *Social theory and social structure*, Illinois, 1957.
- XXX, *Motief en functie; bewogenheid en beweging in het maatschappelijk werk, 1908-1958*, Haarlem 1958, 388 blz.
- Morgan A. E., *The small community Foundation of democratic life*, New York, 1942.
- Mulder M., e.a., *Mensen, groepen, organisaties*, Serie Bouwstenen, nr. 47, Assen, 1963, 338 blz.
- Nelson L., Ramsey C. E., Verner C., *Community structure and change*, New York, 1960.
- Newstetter F., *Community Organization, its nature and setting*, 1949.
- Ogburn W. F., *Social Change*, Chicago, 1922.
- Park R. E., Burgess A. W., *Introduction to the science of sociology*, Chicago, 1921.
- Pijnenburg P. D. M., *Beschouwingen over het streekplan*, Assen, 1956.
- Ponsioen J. A., *The analysis of social change reconsidered*, Den Haag, 1962, 170 blz.
- Ponsioen J. A., De Schlippe P., Karve D. G., Pusic E., *Social welfare policy*, 's Gravenhage, 1962.
- Poston R., *Democracy is You*, New York, 1952.
- Poston R. W., *Democracy speaks many tongues, Community development around the world*, New York, 1962, 224 blz.
- Pray K. L. M., *Community Organization, its nature and setting*, New York.
- Ross M. G., *Casehistories in community organization*, New York, 1958.
- Ross M. G., *Community Organization*, New York, 1955.
- Ruopp P., *Approaches to community development*, Den Haag, 1953.
- Sanderson D., *Rural community organization*, New York, 1939.
- XXX, *Sociaal, wetenschappelijk onderzoek in het maatschappelijk werk*, 's Gravenhage 1963, 62 blz.
- Sprott W. J. H., *De mens in groepsverband*, Utrecht 1960.
- Steiner J. F., *Balancing country life*, New York, 1917.
- Steiner J. F., *Community Organization*, New York, 1925.
- Tarde G., *Les lois de l'imitation*, Parijs.
- Tellegen F. Ph. A., *Samen-leven in een technische tijd*, Utrecht-Antwerpen, 1957.
- Tiryakian J., *Sociological theory, values and socio-cultural change*, London, 1963.
- Van den Dam J. P. A., *Maatschappelijk werk, een poging tot verheldering*, Utrecht 1958, 152 blz.
- Stroup H. H., *Community welfare organization*, New York, 1952.
- Van Beugen M., *Sociale technologie en het instrumentele aspect van agogische aktie*, Assen, 1968.
- Van der Ploeg J. G., *Sociale wijkopbouw als vorm van community organization*, Rotterdam, 1957.
- Van Dijk K., *Grenzen en Kansen, Sociologie van de grote maatschappelijke verbanden*, Amersfoort 1962, 162 blz.
- Van Heek F., *Economische en sociale problemen van de Wieringermeer. Een studie van een kolonisatiegebied in wording*, Leiden, 1938.
- Vidich A. J., Bensham J., Stein M. R., *Reflections on community studies*, New York, 1964, 359 blz.
- Wayne mc. Millen, *Community organization for social welfare*, Chicago, 1945.
- Zelko H. P., *Moderne discussie- en vergadertechniek*, Marka reeks, Utrecht-Antwerpen, 1963, 287 blz.
- Zwanikken W. A. C., *Community Work in the United States*, Den Haag, 1960, 52 blz.

2. TIJDSCHRIFTEN

- Ausloos R., *De hulpverlening aan de onderontwikkelde gebieden*, in *Tijdschrift voor sociale wetenschappen*, 1961, nr. 3, blz. 204-227.
- Arensberg C. M., *The Community - study method*, in *American Journal of Sociology*, 1954, sept.
- Brand A. C., *Samenwerken aan welzijnszorg*, in *Maatschappelijk Welzijn*, 1968, nr. 9, blz. 199-204.
- Beelen G. J., *Samenlevingsopbouw: democratie en welzijnsbeleid*, in *Maatschappelijk Welzijn*, 1968, nr. 9, blz. 183-194.
- Bertholet C. J. L., *Problemen rond de planning, organisatie en uitvoering van nationale community development programma's*, in *Sociale Wetenschappen*, nr. 1, blz. 25-65.
- Boer J., *Het begrip community organization in het Amerikaanse maatschappelijk werk*, in *Tijdschrift voor maatschappelijk werk*, februari 1958.
- Boer J., *Community organization en community development als methoden bij het maatschappelijk opbouwwerk*, in *Om de leefbaarheid van het bestaan*, Lochem 1959.
- Boer J., *Kerk en maatschappelijk opbouwwerk*, in *Diaconaal correspondentieblad*, april 1959.
- Bouman F. J. A., *Emancipation and revaluation of community development principles*, in *Mens en Maatschappij*, 1961, nr. 2.
- Braam G. P. A., *Opmerkingen over de machtspositie van het maatschappelijk opbouwwerk in grote steden*, in *Mens en Maatschappij*, 1966, 4, blz. 329-340.
- Bransch G. E. J. B., *Quelques expériences d'action sociale dans divers pays en voie de développement*, in *Revue de l'Institut de sociologie*, 1958, nr. 4.
- Burger W., *Community development in Afghanistan*, in *Mens en Maatschappij*, 1963, nr. 5, blz. 368-383.
- Cardozo E. L., *Internationaal beraad over maatschappelijk opbouwwerk*, in *De Schalm*, 1960, nr. 3, blz. 106-112.
- Declercq G., *Betekenis van een algemeen plan van aanleg en uitrusting van het nationaal grondgebied*, in *Tijdschrift voor politiek*, 1957, december, blz. 295-303.
- De Jager G. J., *Structuur maakt de samenlevingsopbouw*, in *Maatschappelijk Welzijn*, 1968, nr. 1, blz. 15-16.
- Foote N. N., *Community services*, in *Annals of the American Academy of political and social science*, vol. 314, november 1957, blz. 47.
- XXX, *Gemeenten en Gemeenschap*, in *Ekonomisch-Statistische berichten*, speciaal nummer, 1956, juni.
- Goodman L. A., *Statistical Methods for analyzing processes of change*, in *American journal of sociology*, 1958, nr. 1, blz. 57-59.
- Graeff C. N., *Aspekten van maatschappelijke opbouw*, in *Mens en Maatschappij*, 1958, sept.-okt.
- Groenman Sj., *De betekenis van de sociologie voor het maatschappelijk werk*, in *Social kontakt*, 1954, juni, blz. 27.
- Groenman Sj., *De gemeente als veld en rayon*, in *Sociaal wetenschappelijke verkenningen*, Assen, 1957.
- Groenman Sj., *De integratie der delen*, in *Drift en Koers*, Assen, 1961.
- Groenman Sj., *Onderzoek ten dienste van „Community development”*, in *De Schalm*, 1959, nr. 3, blz. 119-125.
- Groenman Sj., *Ruimtelijke vormgeving en sociale opbouw als taken in onze tijd*, in *Het sociale leven in al zijn facetten*, deel III, blz. 1309-1325.
- Groenman Sj., *Sociale opbouw in stedelijke gebieden*, in *De Schalm*, 1960, nr. 5 en 6, blz. 205-246.
- Groenman Sj., *Sociale opbouw op territoriale grondslag*, in *Nederlandse Bond voor Sociaal Cultureel Vormingswerk*, brochure 1957, nr. 8.
- Hajer R., *Community Organization als opvoeding te velde*, in *Volksopvoeding*, 1960, nr. 6, blz. 377-391.
- Hillery G. A., *Definitions of community: areas of agreement*, in *Rural sociology*, 1955, nr. 2.
- Hoebink W., *Enkele notities bij de sociale opbouw van een nieuwe stadswijk*, in *De Schalm*, 1959, nr. 5, blz. 209-218.
- Hendriks G., *De maatschappelijke opbouw van het platteland*, in *De Schalm*, 1959, nr. 3, blz. 87-100.
- Hendriks G., *Onderzoek en maatschappelijk werk*, in *Sociologische Gids*, 1955, dec.
- Hendriks G., *Onderzoek en sociale aktie*, in *Mens en Maatschappij*, 1956, maart, blz. 104-111.
- Hendriks G., *Sociale problemen en community development in stedelijke gebieden*, in *De Schalm*, 1959, nr. 6, blz. 222-240.

- Thrupp S. L., *Tradition and development*, in *Comparative studies in society and history*, 1963, oktober, blz. 84-93.
- Van Bergen J. P., *Samenlevingsopbouw in discussie*, in *Maatschappelijk Welzijn*, 1968, nr. 1, blz. 17-18.
- Vander Eycken H., *Aspects économiques d'une politique de développement régional*, in *Revue de l'Institut de sociologie*, 1964, nr. 1, blz. 61-73.
- Van der Ploeg J. G., *Sociale wijkopbouw als vorm van community organization*, in *Sociaal Contact*, 1957, nr. 11.
- Van Doorn J. A. A., *Functieverschuivingen in het maatschappelijk werk*, in *Het sociale leven in al zijn facetten*. Deel III, blz. 1281-1287.
- Van Sustante J. M., *Het euvel der vergaderingen*, in *Maandblad voor geestelijke volksgezondheid*, 1959, nr. 3.
- Van Tienen A. J. M., *Sociaal wetenschappelijk onderzoek en welzijnsbeleid*, in *Maatschappelijk Welzijn*, 1968, nr. 5, blz. 103-107.
- Van Tienen A. J. M., *Welzijn en Welzijnsbeleid*, in *Maatschappelijk Welzijn*, 1966, blz. 123-129.
- Volksoopvoeding, *De verhouding tussen maatschappelijk werk en cultureel werk*, in *Volksoopvoeding*, 1957, nr. 5-6.
- Voormolen C., *Roden, een experiment in community organization*, in *Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk*, 1958, nr. 18.
- Vos de Wael N., *Het belang van het maatschappelijk opbouwwerk in de hedendaagse samenleving*, in *De Schalm*, 1959, nr. 3, blz. 101-118.
- Vrijhof P. H., *De buurt als sociaal gegeven*, in *Mens en Maatschappij*, 1958, blz. 41-46.
- Vrijhof P. H., *Sociologie en maatschappelijk werk*, in *Tijdschrift voor maatschappelijk werk*, 1958, november-december.
- Vroemen J. G., *Samenlevingsopbouw en welzijnsbeleid*, in *Maatschappelijk Welzijn*, 1968, nr. 1, blz. 18-19.
- White L. E., *De sociale problemen van „new towns”. De uitwerking van „Community Development” principes en methoden om hen te behandelen*, in *De Schalm*, 1959, nr. 6, blz. 241-252.
- Zwanikken W. A. C., *Case histories in het opbouwwerk*, in *Katholiek sociaal tijdschrift*, jrg. 17, nr. 8, april 1965, blz. 149-160.
- Zwanikken W. A. C., *Community Work in de Verenigde Staten*, in *Sociale Wetenschappen*, 1962, nr. 1, blz. 1-24.
- Zwanikken W. A. C., *Het culturele aspect van maatschappelijk opbouwwerk*, in *Volksoopvoeding*, 1966, nr. 5, blz. 299-309.

Zwanikken W. A. C., *Planned change in a Netherlandic rural region*, in *Adult Education*, vol. XII, nr. 1, Chicago.

Zwanikken W. A. C., *Samenlevingsopbouw in drie dimensies*, in *Maatschappelijk Welzijn*, 1967, 5, blz. 108-117.

Zwanikken W. A. C., *Zelfonderzoek als hulpmiddel in territoriaal opbouwwerk, ervaringen met onderzoek van de K.S.A. te Sittard*, in *De Schalm, Tijdschrift voor buurt- en buurthuiswerk*, jrg. 21, nr. 6, 1964, blz. 293-312.

3. BROCHURES

Boekestijn C., *Binding aan een streek. Een empirisch onderzoek naar de migratie uit de provincie Zeeland onder jongere arbeiders in Walcheren en Zuid Beveland. Verhandeling van het Nederlands instituut voor praeventieve geneeskunde*, Leiden, 1961, 259 blz.

Badeau J., *Community development and national change. Konferentie van de Near East Foundation*, 1 maart 1958.

Clock H. P., *Community organization for social welfare*. Ministerie van Maatschappelijk Werk, 1952, serie A. nr. 26. Eindrapport van een studiereis.

Commissie Onderzoek Maatschappelijk Werk, *De plaats van korte kontakten in het maatschappelijk werk*, Den Haag, 1961, 42 blz.

Commissie Sociaal Plan, *Dorpsonderzoek*, Tilburg, 1959.

Commissie Noord Brabant, de Kok, H. A. J., Zwanikken, W. A. C., *Buurtwerk Goirle. Rapport Katholiek Sociale Akademie Sittard*, Sittard, 1963, 146 blz.

XXX, *Dag der Dorpshuizen*, 's Gravenhage, 1963, 47 blz.

Groenman Sj., *Sociale Opbouw op territoriale grondslag. Nederlandse bond voor sociaal cultureel vormingswerk*, Utrecht, 1957, (Community Organization).

Hendriks G., *Community Self Survey*, Den Haag, 1960, 11 blz.

Hendriks G., *Opbouw van de samenleving; een bundel inleidingen over maatschappelijk opbouwwerk*, Ministerie van maatschappelijk werk, Den Haag, 1963, 76 blz.

Hendriks G., *Opbouw van de samenleving, Deel I, II*, Den Haag, 1963, 1964.

Heukels J. M., e.a. *De mogelijkheid van functie analyse in het maatschappelijk werk. Mededelingen sociologisch instituut*, nr. 3, Utrecht, 96 blz.

Himes J. S., *Social planning in America*, New York, 1954, 57 blz.

Hulshof H. A., *Kernpunten ener literatuuranalyse betreffende de Amerikaanse Community organization*. Ministerie van maatschappelijk werk, Den Haag, 1961, 33 blz.

Katholieke Sociale Academie Sittard, *Wijkopbouw Malpertuis; verslag van een opbouwproject in een nieuwe stadswijk te Maastricht ten behoeve van een samenwerkingspatroon ter plaatse door een team van de K.S.A.*, Sittard, 1964, 89 blz.

XXX, *Leven en laten leven. Een documentaire over het club-, wijk- en buurthuiswerk in Nederland*, Amsterdam, 1963.

Louwerse C., *Dijken dicht... en verder? Maatschappelijk en cultureel opbouwwerk in de noodgebieden*, in N.B.V.-brochure, 1953.

Mc Neil C. F., *Community organization for social welfare*, in *Social Work Year book*, 1951, blz. 123.

Ministerie van Maatschappelijk Werk, *De eerste tien jaren van het Ministerie van Maatschappelijk Werk 1952-1962*, Den Haag, 1962, 94 blz.

Ministerie van Maatschappelijk Werk, *Maatschappelijke begeleiding*, 's Gravenhage, 1960.

Ministerie van Maatschappelijk Werk, *De mens in zijn samenleving, een beschouwing over maatschappelijk opbouwwerk*, Den Haag, 1958.

Ministerie van Maatschappelijk Werk, *Onderzoek Maatschappelijk Werk, een korte introductie tot werkterrein en problematiek*, Bulletin, 1, Den Haag, 1959.

XXX, *Maatschappelijk Werk in overgangstijd*, Alphen a/d Rijn, 1957.

National Conference of Social Work, *Community organization, a preliminary inquiry into its nature and characteristics*, 1939, 1940, 1946, 1948.

Nationale Raad voor Maatschappelijk Werk, *Community organization in de Nederlandse samenleving*, Den Haag, 1963.

Nationale Raad voor Maatschappelijk Werk, *Verslag van het congres inzake „maatschappelijk opbouwwerk” gehouden op 8 oktober 1963 in de stadsschouwburg te Utrecht*, Den Haag, 1964, 79 blz.

Nederlandse Bond voor Sociaal-Kultureel Vormingswerk, *Oriëntering maatschappelijk opbouwwerk vanuit het buurtwerk gezien*, Utrecht, 1964, 48 blz.

Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel, *Streekontwikkeling door samenwerking van overheid en bevolking*, Haarlem, 1957, 152 blz.

Newstetter W. I., *Community organization, its nature and setting. American association of social workers*.

Pray K. L. M., *Community organization, its nature and setting. American association of social workers*.

XXX, *Proceedings of the national conference of social work*, New York, 1939.

Werkgroep: Provinciaal opbouworgaan Friesland, *Sociale begeleiding*, Leeuwarden, 1964, 34 blz.

XXX, *Social work yearbook*, New York, 1947, 1954.

Sociologisch instituut der Rijksuniversiteit te Utrecht, *De gemeente Peize. Een rapport samengesteld op grond van een algemeen maatschappelijk en cultureel onderzoek*, 1955, juli-november.

Sieder V., *Community organization in social work*, New York, 1956, *Council on social work education*.

Sieder V. M., *What is community organization? Practice in social work. Paper prepared for council on social work education. National Conference of social work*, 1956.

Simons M. S., *Sociologische aspecten van de rurale planning. Verslag van het kongres van de European society for rural sociology*, 1962.

Stichting Friesland voor Maatschappelijk werk, *Sociale begeleiding*, Leeuwarden, 1964, 34 blz.

Stichting Noordhollands Provinciaal Opbouworgaan, Haarlem, *Een onderzoek naar de sociale structuur*, Haarlem, 1961, 120 blz.

Stichting Noordhollands-Provinciaal Opbouworgaan, *Sociale atlas Noord-Holland, Sociale, sociaal-hygiënische en sociaal-culturele accommodatie*, Haarlem, 1963, 92 blz.

Stichting Zeeland voor maatschappelijk en cultureel werk, *Sociale opbouw. Inleidingen gehouden op de eerste provinciale dag van het opbouworgaan op 3 mei 1961 te Middelburg*.

Ter Hoeven P. J. A., *Houdingen in beweging. Een analyse van factoren in het proces van attitude-wijziging*, Den Haag, 1963, 39 blz.

United Nations, *European seminar on community development and social welfare in urban areas*, Bristol, 1959, 52 blz.

United Nations, *European Seminar on training for community development. Kongres gehouden te Athene*, 1961, Genève, 1962, 52 blz.

United Nations, *European seminar on social research and community development in European problem areas. Kongres: Sicilië*, Genève, 1958, 68 blz.

